

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการและแนวทางการดำเนินงาน เกี่ยวกับการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการทางการเคลื่อนไหว ในศูนย์สงเคราะห์คนพิการ เขตภาคกลาง ในด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียน การสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อม และด้าน การวัดและประเมินผล จึงขอแนะนำเสนอหลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2 ปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.3 การจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 2 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการ

- 2.1 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับคนพิการ
- 2.2 ปรัชญาการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการ
- 2.3 แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการ ของศูนย์สงเคราะห์คนพิการ เขตภาคกลาง
- 2.4 การดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์คนพิการ เขตภาคกลาง

ตอนที่ 3 ความต้องการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 3.1 ความหมายของความต้องการ
- 3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ
- 3.3 ความต้องการของคนพิการ

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน โดยให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนที่จะกำหนดทางเลือกและแนวทางในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงาน ได้ให้ความหมาย ดังต่อไปนี้

อุ้นตา นพคุณ (2523) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะรับการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาที่เรียกว่าเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน และปัญหาของชุมชน

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) ได้ให้คำจำกัดความการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่จัดนอกระบบโรงเรียนไม่เน้นหนักในระเบียบแบบแผน มีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่ามุ่งสนองวัตถุประสงค์โดยเฉพาะเจาะจงมากกว่าการศึกษาในโรงเรียนดังเช่น การฝึกอาชีพระยะสั้น การฝึกอบรบวิชาต่าง ๆ ระยะสั้น การเผยแพร่ด้วยสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งสื่อมวลชน ฯลฯ ลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียนที่สำคัญก็คือ ไม่เป็นการบังคับ ผู้เรียนมาเรียนด้วยความสมัครใจของเขาเอง ไม่เคร่งครัดในระเบียบแบบแผน มีลักษณะยืดหยุ่นได้มาก และจัดโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง ไม่กว้างขวางจนเกินไป ดังนั้นจึงมักจะจัดได้ในวงสั้น ๆ ไม่จำกัดโดยสถานที่ที่จะใช้สถานที่ใด เพื่อให้การศึกษาก็ได้ ไม่จำกัดโดยเวลาจะฝึกอบรมเวลาใดก็ได้ แต่ความสะดวกของผู้เรียน ไม่จำกัดโดยอายุผู้เรียนจะมีอายุเท่าไรก็ได้

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบแน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสม และความ ต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้รู้จักใช้ความคิด ตัดสินใจเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีอิสระจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้นักเรียนบูรณยิ่งขึ้น และยังเป็น กิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อคนทุกคนในสังคม

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการเรียนที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนี้ มีทั้งจัดเป็นกิจกรรมโดยเอกเทศ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนนั้น อาจเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาโดยตรง หรือเป็นหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรและสังคม รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนมีความยืดหยุ่น คล่องตัว ปรับเปลี่ยนตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ซึ่งต่างกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่มีโครงสร้างของกิจกรรมการศึกษากำหนดไว้ตายตัว ขณะเดียวกันการศึกษานอกโรงเรียนจะมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ตลอดจนมวลประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะสนองวัตถุประสงค์นั้น ๆ อย่างชัดเจน

อาชัญญา รัตนอุบล (2540) ได้สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า “กิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม โดยได้จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยยึดหลักการที่ว่าเป็นการสนองความต้องการ ความสนใจและแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

นอกจากนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยฝึกนิสัยให้เป็นผู้รักการอ่าน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองอยู่เสมอ
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด หรือที่เรียกว่าฝึกให้เป็นคน “คิดเป็น - ทำเป็น” รู้จักคิดแก้ปัญหาด้วยเหตุผล ไม่หลงเชื่ออะไรง่าย ๆ อย่างงมงาย
3. เพื่อให้ผู้ที่มีได้มีโอกาสได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม ได้มีโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาต่อเนื่องกันไป

4. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนอบรม ทักษะที่จำเป็นสำหรับอาชีพที่ตนทำอยู่ และนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที และเพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว

5. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการศึกษาหาความรู้ และปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ

จากที่หน่วยงานและนักการศึกษาได้ให้ความหมาย จุดมุ่งหมายและข้อสรุป เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ส่วนใหญ่มีความคิดที่สอดคล้อง และคล้าย ๆ กัน

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่อยู่นอกเหนือจากโรงเรียน ภาคปกติที่เปิดโอกาสให้กับผู้เรียนทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา การจัดการเรียนการสอน มีความยืดหยุ่นและสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักตนเอง รู้จักคิดแก้ปัญหาให้กับตนเอง รู้จักแสวงหาแนวทางในการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น อยู่ในสังคมอย่างเป็น สุขและมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษา นอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น เป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านอาชีพ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะด้านอาชีพ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

ลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีกิจกรรมแตกต่างกันไปตามสภาพปัญหาและ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ (2532) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการ ศึกษาอกระบบ คือ

1. รูปแบบการจัดไม่แน่นอนแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของผู้จัด และผู้รับบริการ
2. หลักสูตรและเนื้อหายืดหยุ่นได้มากขึ้นขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียน สภาพแวดล้อม ของท้องถิ่น จุดมุ่งหมายของวิชา
3. การเรียนการสอนมีรูปแบบ วิธีการแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของเนื้อหา วิชา ตัวผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน
4. ระยะเวลา ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชา ความสนใจของผู้เรียนและจุดมุ่งหมายของ การเรียน

5. สถานที่ สถานที่เปลี่ยนแปลงโยกย้ายได้เป็นไปตามความพร้อมและความเหมาะสมของท้องถิ่นและจำนวนผู้เรียน

ในการนี้ อ่าง บัวศรี (2537) ได้สรุปลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ ดังนี้ ..

1. ไม่ตายตัวและมีความยืดหยุ่นเป็นอย่างมาก เช่น ไม่จำกัดพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน ไม่กำหนดเวลาแน่นอน ไม่มีหลักสูตรตายตัว ไม่วัดผลเหมือนโรงเรียนทั่ว ๆ ไป ไม่จำเป็นต้องมีสถานที่เรียนโดยเฉพาะ ไม่จำกัดความรู้ของผู้เรียน
2. ผู้เรียนต่างมาเรียนด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ
3. สนองความต้องการของผู้เรียนได้ในเวลาอันรวดเร็ว หรือเกือบทันทีทันใด ไม่ว่าผู้เรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ หรือเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตน
4. การจัดการศึกษาประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นความรับผิดชอบของสถาบันที่มีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น สถาบันทางสังคมอื่นก็จัดทำได้
5. ผลของการศึกษาไม่จำกัดอยู่เฉพาะเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรงเท่านั้น ยังผลต่อการพัฒนาสังคมโดยตรงอีกด้วย และเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นในเวลาอันสั้น

1.2 ปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

อุ้นตา นพคุณ (2523) ให้แนวคิดว่า ภารกิจที่เป็นไปได้ของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาคนนั้นมีลักษณะดังนี้

1. จัดกิจกรรมการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ รูปแบบตามสถาบันและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมผู้ที่ไร้ฝีมือในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน
2. จัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติงานอยู่ เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความรู้ เช่น ในรูปของการฝึกอบรม สัมมนา
3. จัดกิจกรรมในรูปแบบของการให้การศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ที่ยอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว

สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ (2529) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาคนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ และการใช้การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนตามกระบวนการนี้ ซึ่งแนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ ดังนี้ คือ

1. มนุษย์ทุกคนต่างก็มีความสำคัญและมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างกัน แต่ละคนจึงควรได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและมีเกียรติในฐานะเป็นมนุษย์คนหนึ่ง :
2. มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิ และสามารถกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามที่ต้องการได้
3. บุคคลถ้ามีโอกาสย่อมเรียนรู้เปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรม ตลอดจนพัฒนาขีดความสามารถในความรับผิดชอบต่อสังคมของตนให้สูงขึ้นได้
4. บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการคิดริเริ่ม การเป็นผู้นำและมีศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ ถ้าได้รับการพัฒนาให้ถูกต้อง จะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2530) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ คุณธรรม อาชีพ วิธีการดำรงชีวิต เน้นการพึ่งตนเองได้ของปัจเจกชนและชุมชน ด้วยการให้การศึกษารูปแบบช่วยให้ประชาชนเกิดความสำนึกถึงปัญหาความจำเป็นการแก้ปัญหา

เบญจา ชันไพบูลย์ (2531) ได้สรุปว่า ปรัชญาของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น ต้องการจะพัฒนาบุคคลให้เกิดความเจริญงอกงามในทุกด้าน เช่น ทางอารมณ์ สังคมและสติปัญญา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข คือเป็นคนคิดเป็น ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นปรัชญาที่ต้องการพัฒนาคนและสังคมในทำนองเดียวกัน ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตก็เป็นปรัชญาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน สังคม และประเทศชาติอันเป็นเป้าหมายสูงสุดต่อไป

สุรกุล เจนอบรม (2533) ให้แนวความคิด การศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อการพัฒนาประเทศว่า การศึกษาในระบบไม่สามารถสนองต่อความต้องการได้อย่างเต็มที่ จึงต้องพยายามหารูปแบบของการศึกษาแบบใหม่ ที่สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง การศึกษาแบบใหม่ต้องเป็นการศึกษาสำหรับมวลชน เปิดให้ชนกลุ่มใหญ่ได้ศึกษาเล่าเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนน่าจะเป็นทางเลือกใหม่ของระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ

สุโขทัยธรรมมาธิราช (ม.ป.ป) เน้นให้เห็นถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับพื้นฐานชีวิตและสังคม เพราะการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจัดให้แก่บุคคลทุกกลุ่มทุกอายุ ตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยชรา เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต

สรุปปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนได้มีความรู้พื้นฐาน พัฒนาเพิ่มพูนความรู้และรู้จักคิด รู้จักแก้ไขปัญหา นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมทั้งให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกกลุ่มวัยได้เรียน ซึ่งจะทำให้มีความ

เสมอภาคทางสังคม ตลอดจนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องจัดให้สนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อจะสามารถนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ต่อไป

1.3 การจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน

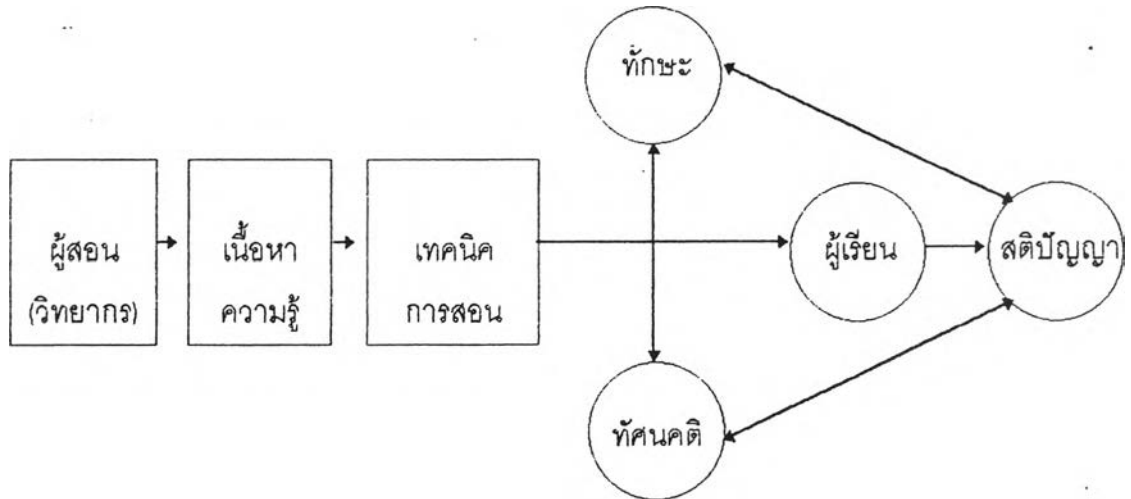
การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ดังที่บราวน์และคณะ (Brown and other, 1977) กล่าวถึงระบบการสอนที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์การเรียนการสอน โดยการศึกษาถึงแนวทางและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อที่ผู้สอนจะได้จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ซึ่งบราวน์และคณะได้กำหนดขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนไว้ 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. วัตถุประสงค์และเนื้อหา
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน
4. บุคลากร
5. วัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือ
6. สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก
7. การประเมินผลและการปรับปรุง

แผนภาพที่ 1 แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน

ส่วนเชิยรศรี วิวิธิสิริ (2535) ได้แสดงแผนภูมิการเรียนการสอน ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงแผนภูมิการเรียนการสอน

สัจด์ อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอน คือ

1. ลักษณะของผู้เรียน
2. จุดประสงค์ของการสอน
3. เนื้อหาสาระที่จะสอน
4. การเตรียมความพร้อม
5. ดำเนินการสอน
6. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ
7. กิจกรรมสนับสนุน
8. การควบคุมและการตรวจสอบ
9. สัมฤทธิ์ผลของการสอน
10. การปรับปรุงแก้ไข

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน ควรประกอบด้วยด้านต่าง ๆ 7 ด้าน คือ

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา
2. หลักการ
3. ครูผู้สอน
4. ผู้เรียน
5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
6. สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน
7. การวัดและประเมินผลการเรียน

รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทั้ง 7 ประการดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา

ในการเรียนการสอนนั้น เราควรเริ่มต้นด้วยจุดมุ่งหมายก่อน เพราะจะเป็นตัวกำหนดว่า การสอนควรจะมีลักษณะอย่างไร ซึ่งเราควรจะได้กำหนดให้ชัดเจนขึ้น ถ้าสามารถกำหนดเป็นพฤติกรรมได้ ก็จะทำให้เราดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์, 2525)

เลวิส และมิเอล (Lewis and Miel, 1972) ได้ให้จุดมุ่งหมายของการสอนไว้ ดังนี้

1. เพื่อเป็นแหล่งของข้อมูลให้กับผู้เรียน
2. ชี้ให้เห็นถึงประสบการณ์ที่ได้รับ เพื่อให้ผู้ที่เข้ารับการศึกษามีโอกาสได้รับประสบการณ์นั้น
3. เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกันหรือต่างกัน ได้มีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้
4. เพื่อให้บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มได้ใช้เวลา วัสดุ อุปกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ
5. เพื่อช่วยให้บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มได้มีความหมายและประเมินผลร่วมกัน
6. เพื่อช่วยให้บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มได้เข้าใจถึงคุณค่า ทักษะจากประสบการณ์ที่ได้รับ

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาก็เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีทักษะ รู้จักพัฒนาตนเอง เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

2. หลักสูตร

2.1 ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรถือได้ว่าเป็นแม่บทและหัวใจของการศึกษา เป็นสิ่งกำหนดทิศทาง ในอันที่จะให้ผู้เรียนหรือคนในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไปในรูปใด หรือเป็นคนที่มีความลักษณะอย่างไร หลักสูตรจะแปลความมุ่งหมายของการศึกษาออกเป็นภาคปฏิบัติ สำหรับครูและนักเรียนจะได้ใช้ในการเรียนการสอนต่อไป หลักสูตรจะบอกถึงความมุ่งหมายของรายวิชาที่กำหนดให้นักเรียน รวมทั้งเนื้อหาและประสบการณ์ที่สมควรจัดในแต่ละวิชา ได้มีนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “หลักสูตร” ไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2528) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง โครงการประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

บันลือ พุกกะวัน (2532) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง กิจกรรมและประสบการณ์ที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนแต่ละระดับ แต่ละชั้น ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยประกอบด้วยเนื้อหา กิจกรรมและประสบการณ์อันเนื่องมาจากเนื้อหา

พนัส หันนาคินทร์ (2534) ได้กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ ทั้งมวลที่นักเรียนจะพึงได้รับภายใต้การนำของครู หรือโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังที่จะเกิดความรู้ ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ แก่นักเรียนทั้งกาย อารมณ์ และสังคม

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2535) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ มีทักษะ เกิดความคิดและทัศนคติที่ดีอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ภิญญู สาร (2536) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรหมายถึง บรรดา ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนตามระดับชั้นตามความต้องการ ความสนใจตามวัยของนักเรียน และตามความต้องการของสังคม รวมทั้งประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งภายในโรงเรียน และภายนอกเวลาเรียนตามปกติในโรงเรียน

วินัย สายหงษ์ (2538) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียน การสอนวิชาชีพพระยะสั้นทางด้านหลักสูตรจากครูผู้สอนและผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัด ดังนี้

1. หลักสูตรควรเน้นกฎปฏิบัติ
2. ควรยึดหลัก คิดเป็น คำเป็น แก้ปัญหาเป็น
3. มีความยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพความต้องการ
4. เนื้อหาหลักสูตรควรได้รับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
5. เน้นให้ผู้เรียนได้มองเห็นช่องทางในการสร้างอาชีพ
6. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรควรเน้นการนำไปใช้ เพื่อปรับปรุง

ความเป็นอยู่

7. ควรแยกเนื้อหาหลักสูตรออกเป็นรายวิชา
8. หลักสูตรควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า มีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก หลักสูตรคือ เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อให้จบชั้น หรือประกาศนียบัตร ในหมวดวิชาที่สำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย หลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น

ประการที่ 2 หลักสูตรคือ เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหา หรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอนซึ่งโรงเรียนจัดขึ้นให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้มีความรู้จนจบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถได้เรียนต่อในทางอาชีพต่อไป ความหมายในข้อนี้หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับรวมทุกวิชาเข้าด้วยกัน

ประการสุดท้าย หลักสูตรคือกลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนหรือสถานศึกษา ความหมายข้อนี้หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่ง และการจัดประสบการณ์ให้อีกส่วนหนึ่ง

เลวิช และเมย์ล (Lewis and Mayl, 1974) ได้ให้นิยามของหลักสูตรไว้ว่า คือเซตของความตั้งใจเกี่ยวกับโอกาสในการจัดให้คนได้รับการศึกษาร่วมกับคนอื่นและสิ่งอื่น ๆ ในระยะเวลาและเนื้อหาที่จัดไว้อย่างแน่นอน

มิลเลอร์ (Miller, 1976) ได้ให้นิยามของหลักสูตรไว้ว่า คือประมวลความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลาย ที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อใช้ภายในหรือนอกสถานศึกษา โดยคาดหวังให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ความสำคัญของหลักสูตร ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการสอน ทำให้การศึกษาดำเนินไปสุเป้าหมายที่วางไว้
2. งานด้านหลักสูตร ทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลตามเป้าหมาย
3. หลักสูตร เปรียบเสมือนแบบแปลน การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรบอกไว้ว่า วัตถุประสงค์ที่ต่อการมีอะไรบ้าง จะใช้อะไรเป็นวัสดุอุปกรณ์ จะสอนอย่างไร จัดเตรียมการสอนอย่างไรบ้าง เพื่อช่วยในด้านการเรียนการสอน หลักสูตรจึงมีความสำคัญเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครูที่จะจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ทักษะ ความประพฤติ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ และกล่าวว่า หลักสูตรที่ดียังเป็นแนวทางให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาจะจัดการบริหารหลักสูตรอย่างไร จึงจะเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะจัดสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้างที่จะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ครูและผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตร หลักสูตรได้บอกไว้ว่าควรจัดประสบการณ์อะไรบ้าง จะสอนอย่างไร ทำไมจึงต้องสอนวิธีนั้น การเรียนจะได้ผลอย่างไร รวมทั้งจะประเมินผลและวัดผลด้วย
3. นักเรียนควรเรียนอะไร และคาดหวังผลจากการเรียนมีอะไรบ้าง
4. สถานประกอบการและสังคม มีความประสงค์ที่จะได้ผู้สำเร็จการศึกษาในคุณลักษณะใด ผลผลิต คือผู้สำเร็จการศึกษาควรมีคุณภาพอย่างไรที่สังคมต้องการ

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่ทางโรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ ทศนคติ พัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ปรารถนา สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและผู้เรียน หลักสูตรจึงมี

ความสำคัญแก่ผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเป็นเครื่องมือเป็นแนวทางในการให้ความรู้และเป็นมาตรฐานทางการศึกษา

3. ครูผู้สอน

ในการจัดการศึกษา ครูหรือผู้สอน เป็นทรัพยากรที่สำคัญมาก โดยเฉพาะผู้สอนการศึกษานอกระบบ เนื่องจากผู้สอนมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนหรือผู้รับบริการการศึกษานอกระบบมากที่สุด การนำข้อมูลความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนมาสู่การวางแผนหรือการนำกิจกรรมการเรียนการสอนไปสู่ผู้เรียน ถ้าผู้สอนเป็นตัวเชื่อมโยงที่สำคัญ ผู้สอนเป็นแหล่งข้อมูล ผู้ประสานงาน ผู้ช่วยในการวางแผน แหล่งประชาสัมพันธ์ ผู้ปฏิบัติด้วยตนเองและเป็นผู้ช่วยติดตามประเมินผล (สมประสงค์ วิทย์เกียรติ, 2533) การจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ ครูผู้สอนเป็นผู้ทำหน้าที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาโดยรอบด้านขึ้นในตัวผู้เรียน และการที่จะดำเนินการสอนให้สำเร็จผลตามที่วางไว้ นั้น ย่อมต้องอาศัยความสามารถของครูผู้สอนเป็นสำคัญ ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

อุ้นตา นพคุณ (2527) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของผู้สอน มี 3 ประการคือ

1. มีความจริงใจแก่ผู้เรียน
2. มีความห่วงใยในตัวผู้เรียนโดยไม่ยึดมั่น ถือมั่น ให้ความเคารพในเกียรติและเห็นคุณค่าในตัวผู้เรียน
3. เป็นผู้เห็นใจอย่างเอาใจเขามาใส่ใจเรา อ่อนโยน ละเอียดย่อนในการเข้าถึงอารมณ์ของผู้เรียน

พนัส หันนาคินทร์ (2528) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของผู้เรียนไว้ดังนี้

1. รู้จักให้ความร่วมมือกับผู้เรียน อุทิศเวลาให้แก่ผู้เรียน ไม่ทำตัวเป็นคนเจ้าอารมณ์
2. มีความเมตตาปราณี รู้จักเกรงใจและรู้จักให้ความเป็นกันเองกับศิษย์ในลักษณะที่เหมาะสม มีความจริงใจกับศิษย์ทุกคน
3. มีความอดทน ไม่ย่อท้อในการอบรมสั่งสอนศิษย์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน และเป็นผู้มองโลกในแง่ดีเสมอ
4. มีความสนใจ คำนึงว่าหากความรู้ ทำให้ทันสมัยในด้านวิชาการ และมีความสามารถใช้เทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับบทเรียนและกาลเวลา

5. มีรูปร่างหน้าตาดี มีจรรยาบรรณที่ดี มีระเบียบวินัย ละเว้นอบายมุข แต่งกายเรียบร้อย มีสุขภาพดีทั้งทางกายและใจ

6. มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์ ไม่อาฆาตมั่งร้ายต่อศิษย์ ไม่นำเรื่องส่วนตัวเข้ามาปะปนกับการพิจารณาการให้คะแนนการสอบ

7. มีอารมณ์ขัน ร่าเริง แจ่มใส มีน้ำใจนักกีฬา มีคุณธรรมประจำใจ

8. มีความคงเส้นคงวาในการประพฤติปฏิบัติต่อผู้เรียน รู้จักรับผิดชอบ

9. มีความสนใจ และเข้าใจปัญหาของผู้เรียน เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของศิษย์

วินัย สายหงษ์ (2528) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูผู้สอน ไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีทักษะในการทำงาน (Skill)

2. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในงานอาชีพมาแล้วพอสมควร (Vocational experience)

3. เป็นผู้มีการตัดสินใจดี (Judgement) เป็นตัวอย่างอันดีของนักเรียน เพื่อเป็นทางที่จะอบรมนักเรียนได้เป็นอย่างดี

4. เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการสอน มีหลักวิชาครู รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน และเข้าใจหลักการวัดผลที่ดี

5. เป็นผู้ชี้ช่องทางในการประกอบอาชีพแก่นักเรียน

สุนน อมรวิวัฒน์ (2535) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาเป็นครูและความเป็นครูที่ดีไว้ว่า

1. ครูคือมนุษย์

1.1 ครูที่เป็นคน คือครูที่ไม่พัฒนาด้านจิตใจ คิดถึงแต่ตนเองแล้วครูก็คือผู้รับจ้างสอนหนังสือ

1.2 ครูที่เป็นมนุษย์ คือบุคคลที่รู้จักวิเคราะห์ และปรับปรุงตนเอง ประพฤติปฏิบัติตามหลักความพอดี ไม่ประมาท เป็นผู้ให้ เป็นผู้รักคนอื่นมากกว่าตนเอง การฝึกใช้สติปัญญาและความรู้ที่มีอยู่เพื่อสร้างสรรค์มากกว่าทำลาย เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคุณค่าของการพัฒนาตามทำนองคลองธรรมมีจิตใจสูง ครูที่เป็นมนุษย์จึงจะเป็นครูดีเด่นได้

2. ครูคือกัลยาณมิตร คือเป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้เกิดความเจริญอย่างชอบธรรมให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีว่าครูรัก เพียงตรงเปี่ยมด้วยวิชาและกรุณา

3. ครูคือผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ ครูต้องเป็นผู้รู้แจ้ง รู้จริงและคิดชอบ สามารถเป็นผู้นำทางที่ถูกที่ควรให้นักเรียนเจริญรอยตาม ครูจะไม่ไปครอบงำทางความคิดของนักเรียน

4. ครูคือผู้มีศาสตร์และศิลปะ

4.1 คนที่เป็นครูต้องได้รับการฝึกอบรม วิชาครูเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง มีพื้นฐานที่มานักหนา มีหลักการและทฤษฎี มีวิธีการและแนวทางปฏิบัติสามารถวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

4.2 ครูต้องมีศิลปะการสอน การสร้างความสัมพันธ์การกลมกล่อมเกลาจิตใจของนักเรียนและความประพฤติ เป็นคุณงามความดีที่ครูต้องสร้างและสั่งสมเอาไว้ตลอดชีวิต

5. ครูคือผู้ที่ดำรงและค้ำจุนความเป็นไทย ครูดีเด่นต้องเป็นครูพัฒนาชีวิต ความคิดและจิตใจ ที่เป็นไทยแท้ ๆ แก่เด็กไทย ให้เขารู้รักและธำรงคุณค่าอันสูงส่งของความเป็นไทยเอาไว้

ยนต์ ชุ่มจิต (2536) ได้สรุปลักษณะสำคัญ ๆ ของครูที่ดีได้ดังนี้

1. บุคลิกภาพดี เช่น รูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะ นุ่มนวล น่าเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น
2. คุณสมบัติส่วนตัวดี เช่น สติปัญญาดี เจตนิรมิต เชื่อมั่นในตัวเอง มีความคิดสร้างสรรค์ กระตือรือร้น และสุขภาพอนามัยดี เป็นต้น
3. สอนดีและปกครองดี เช่น อธิบายได้รวบรัด สอนสนุก ปกครองนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยตลอดเวลา เป็นต้น
4. ประพฤติดี เช่น เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริตทั้งกาย วาจาและใจ
5. มีจรรยาและคุณธรรมสูง เช่น มีความซื่อสัตย์เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทน เป็นต้น
6. มีมนุษยสัมพันธ์ดี กล่าวคือ มีอัธยาศัยไมตรีกับทุกเพศ ทุกวัย ทุกภูมิชั้น

คณะกรรมการการศึกษาอำนวยการแห่งประเทศไต้หวัน (2539) ได้กล่าวถึงบทบาทครูกับคุณภาพการศึกษาไว้ว่า “นักเรียนจะก้าวหน้าหรือประสบ ความสำเร็จ ได้นั้นขึ้นอยู่กับชนิดของความรู้ที่ครูให้” และได้ให้หลักสามประการของการสอนที่มีคุณภาพของครู สรุปได้ว่า

1. เตรียมโครงร่างรายวิชาอย่างละเอียด และปฏิบัติตามโครงร่างนี้ เพื่อจะได้ครอบคลุมเนื้อหาและเป็นไปตามชนิดของเนื้อหาที่ต้องสอน

2. ทำการประเมินผลอย่างโปร่ง กระชับ และเป็นธรรม วิธีการประเมินต้องทำหลาย ๆ ด้านควบคู่กันไป เช่น

2.1 ด้านความรู้

2.2 ด้านความเข้าใจ

2.3 ด้านการประยุกต์ใช้

2.4 ด้านความคิดและความเห็นอื่น ๆ

3. การสอนที่มีคุณภาพ การสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ขึ้นอยู่กับแบบฉบับ ความชำนาญ ความรู้ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล การสอนที่มีคุณภาพประกอบด้วย

3.1 เตรียมการสอนมาเป็นอย่างดี

3.2 วิธีการสอนเข้าใจและมีประสิทธิภาพ

3.3 นำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้อย่างผู้ชำนาญ

3.4 การสื่อสารที่ดี

3.5 มีความเข้าใจและเห็นใจต่ออัตราการรับรู้ของแต่ละคนหรือความ

แตกต่างกันเฉพาะบุคคล

คิลโก (Reese Damley Kilgo 1970) ได้กล่าวถึงการเป็นครูที่ดี 10 ประการสรุปได้ดังนี้

1. ใช้กระบวนการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึงผู้สอนต้องพยายามรู้จักกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และจะต้องพยายามทำให้ผู้เรียนในห้องเรียนได้รู้จักกันด้วย

2. ใช้การวางแผนการสอนร่วมกับผู้เรียน

3. รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลและช่วยเหลือผู้เรียนได้โดยจัดการเรียนการสอนที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามความสามารถของผู้เรียน พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนหลายวิธี ละเว้นการสอนทางเดียว

4. ทำในสิ่งที่เป็นไปได้จริง ๆ เช่น การให้งาน หรือการสอน ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านเวลา ขนาดของชั้นเรียน ความสามารถที่แตกต่างกัน ภูมิหลังและอุปถัมภ์การสอน

5. มีความสุขกับการสอนการเรียนรู้อันจะส่งผลพลอยได้ให้นักเรียนมีความสบายใจและมีความสุขตามไปด้วย

6. สอนทักษะทั้ง 4 คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน ไปพร้อม ๆ กับเนื้อหาวิชา
7. สนใจในวิชาที่สอน
8. คำนึงถึงการแสดงสีหน้า ท่าทางและน้ำเสียงในห้องเรียนเพราะสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการเรียนรู้และความสบายใจ อบอุ่นใจของผู้เรียนเมื่อได้เรียนด้วย
9. เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเรียน และพยายามให้ผู้เรียนเกิดทักษะการแสวงหาความรู้
10. จะต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

วาร์ด (V.R. Ward 1986) ได้กล่าวถึงคุณภาพของครูโดยใช้หลักเกณฑ์ 2 อย่าง ดังสรุปต่อไปนี้

1. พิจารณาจากการกระทำ ได้แก่
 - 1.1 มีการตั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน
 - 1.2 มีความสัมพันธ์กับนักเรียนเป็นอย่างดี
 - 1.3 มีการสื่อสารที่ดีต่อนักเรียน
 - 1.4 มีนวัตกรรมและสนองตอบตามความต้องการของการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน
 - 1.5 ได้รับความเคารพนับถือจากนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน
 - 1.6 สามารถดูแลนักเรียนและเข้าใจถึงสังคมความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. พิจารณาคุณสมบัติ ได้แก่
 - 2.1 มีความสามารถในการใช้ทักษะการสอนได้เป็นอย่างดี
 - 2.2 มีความสามารถในการวางแผนและสร้างสรรค์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม
 - 2.3 มีความยืดหยุ่นและรับรู้ได้รวดเร็วเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอน

ลักษณะของครูผู้สอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ได้กล่าวถึงครูผู้ทำหน้าที่สอน ผู้เรียนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้ จะต้องไม่เป็นครูอย่างเดียว ต้องเป็นทั้งผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ จัดสภาพการเรียนและอุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความสนใจแก่ผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดี ดังนี้

1. มีทักษะในการสอน
2. มีอารมณ์ขัน
3. มีความสามารถที่จะเข้ากับผู้เรียนได้
4. มีใจกว้าง
5. มีความรู้ดีในเรื่องที่จะสอน
6. มีความอดทน
7. มีท่าทางสง่า
8. ให้เกียรติผู้เรียน
9. มีเสียงไพเราะ
10. มีความยุติธรรม และปราศจากความลำเอียง
11. สนใจเนื้อหาวิชาอยู่เสมอ
12. มีอุดมการณ์
13. มีความจริงใจและมีศักดิ์
14. มีความคิดริเริ่ม
15. มีมนุษยสัมพันธ์ดี

สมประสงค์ วิทย์เกียรติ (2533) กล่าวถึงลักษณะของครูผู้สอนการศึกษานอกระบบที่ดี ควรจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สร้างความรู้จักคุ้นเคยกับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี
2. เข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน
3. จัดการเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ
4. เป็นคนที่มองโลกในแง่ดี
5. ยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นคน
6. ให้ความสำคัญในประสบการณ์ของผู้เรียน
7. นำทรัพยากรชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน

และได้กล่าวถึงบทบาทหลักด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนต้องมียุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้
2. ช่วยวางแผนการเรียนร่วมกับผู้เรียน

3. จูงใจให้เกิดการเรียนรู้
4. เลือกใช้วิธีการเรียนการสอนที่ดี
5. จัดหาแหล่งทรัพยากรให้ผู้เรียน
6. ประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ครูผู้สอนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. ด้านความเป็นครู ควรมีมนุษยสัมพันธ์ดี ประพฤติตนอยู่ในกรอบของจรรยาบรรณในวิชาชีพครู เอาใจใส่ศิษย์ทุกคนโดยเสมอภาค
2. ด้านความรู้ ต้องสนใจค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ทำความเข้าใจเนื้อหาวิชาที่สอนให้มีความชำนาญอย่างแท้จริง
3. ด้านวิธีการสอน ต้องมีศิลปะการสอนเน้นระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ตรงกับเนื้อหาวิชาและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ

4. ผู้เรียน

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้เรียน กล่าวคือ นอกจากจะรู้ว่าผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายคือใคร อยู่ที่ไหนแล้ว จะต้องรับข้อมูลด้านอื่น ๆ อันได้แก่ ลักษณะพัฒนาการของคนแต่ละช่วงวัย ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ลักษณะความต้องการ ปัญหา ประสบการณ์ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญมาก ต่อการวางแผนจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การจัดเวลาเรียน การคัดเลือกผู้สอน การเลือกใช้อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน การประเมินผลและการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ การรู้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนมากเพียงใด ก็จะช่วยให้อาจารย์วางแผนและจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม มากขึ้นเพียงนั้น ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนามากยิ่งขึ้น (เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ, 2533)

ประภัสสร วงศ์วรรณ (อ้างถึงใน สมศรี สง่าศิลป์, 2538) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ควรศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ได้แก่

1. ความสามารถในการเรียนรู้ ครูต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้เรียน เช่น พื้นฐานความรู้เดิม ความสามารถทางสติปัญญา ความคาดหวังต่อสิ่งที่จะเรียน เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน บางคนอาจจะเรียนได้ดีในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แต่บางคนอาจจะเรียนได้ดีในวิชาที่ใช้ทักษะ เช่นวิชาช่างต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ซึ่งเด็กคนไหนมีความสามารถในด้านใดก็จะทำให้เรียนได้ดีในวิชานั้น ๆ

2. วิธีแสวงหาความรู้ ครูต้องพยายามที่จะเรียนรู้ถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สังคม และขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้เรียน เพื่อจะได้จัดการเรียนการสอน และความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งผู้เรียนจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้.

3. การสร้างความเข้าใจ ครูจะต้องพยายามเข้าใจถึงเหตุผลของการกระทำต่าง ๆ ของผู้เรียน พยายามทำความเข้าใจกับผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องระลึกอยู่เสมอว่าหัวใจของการสอนคือ ผู้เรียน เพราะถ้าไม่มีผู้เรียน การสอนก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ครูควรจะทำความเข้าใจผู้เรียนและศึกษาผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง เพื่อจะได้แนะแนวทางในการเรียนการสอนได้ถูกต้อง เมื่อมีปัญหาจะแก้ไขและช่วยเหลือได้

4. การสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการเลือก การกำหนด กิจกรรมการเรียนการสอน ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพที่เขามีอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ความคิดสร้างสรรค์ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนการให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

5. การยอมรับผู้เรียนในสภาพที่เขาเป็นอยู่ ซึ่งผู้สอนจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าผู้เรียนนั้นมีความแตกต่างกันมากในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถ ความสนใจ ความเชื่อ ค่านิยม และเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ ดังนั้นในการสอนครูไม่ควรคิดว่า ผู้เรียนทุกคนเหมือนกันหมด และคาดหวังว่าผู้เรียนจะต้องทำได้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูตั้งไว้ เพราะอาจจะมีผู้เรียนบางคนที่ไม่สามารถทำได้ อันเป็นสาเหตุทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อถอย และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาและครูผู้สอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเป็นประการสำคัญ เพราะการจัดการเรียนการสอนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ เพื่อนำสู่การประกอบอาชีพหรือการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษาเพราะกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นวิถีทางที่จะนำนักเรียนไปสู่จุดประสงค์ของการเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้แก่ผู้เรียนนั้นต้องมีมากมายชนิดที่ครูจำเป็นต้องทำการศึกษาและจัดขึ้นให้เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน ตลอดจนเพิ่มทักษะ ประสบการณ์และเจตคติที่ดีให้เกิดแก่ผู้เรียนได้ ดังที่

วารี ติระจิตกร (2530) ได้กล่าวถึงความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า

1. ช่วยเร้าความสนใจของผู้เรียน
2. ช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ

3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ
4. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
6. ช่วยส่งเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ
7. ช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนาน
8. ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. ช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ให้กว้างขวาง
10. ช่วยส่งเสริมความองอาจและพัฒนาการของผู้เรียน
11. ช่วยส่งเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ
12. ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียน
14. ช่วยส่งเสริมให้รู้จักการทำงานเป็นหมู่
15. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในเรื่องต่าง ๆ

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการในการจัดการเรียนการสอน ไว้ว่า

การจัดระบบหรือกระบวนการเรียนการสอน เป็นการกำหนดขั้นตอนการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1. การจัดเตรียมทรัพยากร และการวางแผนการสอน
2. การเลือกวิธีการและสื่อการสอน
3. การดำเนินการสอน
4. การประเมินผลการสอน รวมทั้งการประเมินผลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุง

นอกจากนี้ ลวส์ดี อุดมโกชน (2533) ได้เสนอหลักการเลือกวิธีการสอน ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

1. ลักษณะธรรมชาติของเนื้อหาวิชา หรือลักษณะวิชาว่าเป็นวิชาภาคปฏิบัติมีเนื้อหาที่จะให้ผู้เรียน เรียนรู้โดยการศึกษาด้วยตนเอง หรือการสอนเป็นรายบุคคล หรือโดยการบรรยาย หรือโดยการสาธิต หรือโดยการทดลองปฏิบัติ

2. ธรรมชาติของผู้สอน เป็นผู้มีความสามารถในการสอน หรือเป็นผู้พูดไม่ค่อยชัดเจน ต้องอาศัยเครื่องมือ อุปกรณ์ หรือสื่อการสอนเป็นกรณีพิเศษ

3. ความพร้อมของทรัพยากรของโรงเรียน เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์โรงเรียนที่ขาดสิ่งดังกล่าว อาจใช้วิธีการสอนแบบการใช้สถานประกอบการหรือศูนย์ฝึกอาชีพ หรือใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นอุปกรณ์การสอนแทนการปล่อยให้สิ่งดังกล่าวเกิดเป็นปัญหากับโรงเรียน
4. บรรยายภาคการเรียนรู้ และหลักการเรียนรู้ก็เป็นที่ยอมรับพิจารณาเพื่อเลือกวิธีการสอนอีกอย่างหนึ่ง หลักการเรียนรู้ เช่น วิธีเข้าใจ กระตุ้น ช่วงเวลา ตามความสนใจของผู้เรียนแต่ละระดับ เป็นข้อที่จะบอกได้ว่าวิธีการสอนวิธีใดเหมาะสมกับเงื่อนไขเหล่านั้น

ซึ่งสอดคล้องกับ สุนทร สุนันท์ชัย (2533) ที่เสนอให้ผู้สอนควรคำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้

1. ความพร้อมของผู้เรียน
2. การจูงใจในการเรียนรู้
3. ความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิธีการเรียนรู้
4. การตั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เด่นชัด
5. การวิเคราะห์งานหรือทักษะ
6. การปรับพฤติกรรม
7. การเร่งเร้าให้ตอบสนองอย่างกระตือรือร้น
8. การจัดให้มีการปฏิบัติ
9. การจัดให้มีคู่มือเรียน
10. การสร้างเป้าหมายและความสนใจ
11. การสอนให้เกิดความเข้าใจ
12. การใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง
13. การใช้แหล่งวิทยาการ
14. การนำเสนอสิ่งที่เรียนให้เด่นชัด

คิมเบลอร์ (Kibler อ้างถึงใน รัตนา บุญยะชาติ, 2540) ได้เสนอแนะหลักการในการจัดการเรียนการสอนเอาไว้ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนการเรียนรู้ ก่อนที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นผู้เรียนควรจะได้มีความรู้อันถือว่าเป็นพื้นฐานที่จำเป็นมาก่อนแล้ว และผู้เรียนควรจะได้รับ การ “อุ่นเครื่อง” เสียก่อน ด้วยการที่ผู้สอนแจ้งให้รู้ว่า ความรู้เดิมอะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่และความรู้เดิมอะไรบ้างที่อาจมาขัดขวางการเรียนรู้ใหม่

2. การจูงใจ ผู้เรียนจะเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากเขามีความสนใจในสิ่งที่ถูกนำมาให้เขาเรียน การเลือกเนื้อหาที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียน และหรือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้จะเพิ่มความสนใจใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียนได้ กิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ที่จะให้ผู้เรียนกระทำควรจะมีลักษณะที่ทำให้เขามั่นใจว่าจะกระทำให้สำเร็จลงไปได้

3. การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นพฤติกรรมปลายทางเป็นแบบอย่าง การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นตัวอย่างพฤติกรรมที่ถือว่าประสบผลสำเร็จหรือนำพอใจจะช่วยให้เขาเกิดการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบพฤติกรรมนั้นตามไปด้วย

4. การตอบสนองอย่างมีชีวิตชีวา การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน ควรเป็นเรื่องของผู้เรียนเป็นหลัก เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้จากสิ่งที่เขาได้ลงมือกระทำเอง หาใช่สิ่งที่ผู้สอนได้กระทำไม่

5. การแนะนำในการแสดงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ใหม่นั้น ผู้เรียนควรจะได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจนกระทั่งเขาสามารถแสดงพฤติกรรมนั้นได้เองโดยลำพัง

6. การฝึกปฏิบัติ ในการเรียนการสอนนั้นผู้เรียนควรจะได้รับโอกาสที่จะฝึกพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เรียนรู้ใหม่บ่อย ๆ ครั้ง

7. การแจ้งผลกลับให้ทราบ ในการแสดงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ใหม่แต่ละครั้ง ผู้เรียนควรจะได้ทราบผลของการแสดงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติงานของเขาโดยทันที ถ้าหากเป็นการปฏิบัติงานที่ได้ผลดี การให้รางวัลจะเป็นตัวเสริมแรงทำให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นอีก

8. การจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนนั้นเนื้อหาวิชาควรถูกนำมาจัดในลักษณะที่จะให้ผู้เรียนจากง่ายไปหายาก หรือจากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว การเรียนรู้ให้สำเร็จก็จะได้ออกไปตามนั้น หากไม่แล้วผู้เรียนจะเกิดความเบื่อหน่ายได้

9. ความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื่องจากว่าผู้เรียนแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกันในด้านวิธีการเรียนรู้และอัตราในการเรียนรู้ ฉะนั้นประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้แก่ผู้เรียนจึงต้องจัดในลักษณะที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยวิธีการที่เขาถนัดและในอัตราที่เหมาะสมกับความสามารถ

10. พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน ผู้สอนต้องระลึกอยู่เสมอว่า ทักษะในการกระตุ้นความสนใจ การอธิบาย การให้คำแนะนำ การใช้ตัวเสริมแรง ตลอดจนการบริหารห้องเรียน ล้วนแต่มีผลทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพต่างกันออกไปทั้งสิ้น ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกำหนดวิธีสอนในแต่ละวิชาและแต่ละชั่วโมง

ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน

นาตยา ภัทรแสงไทย (2535) ได้กล่าวถึงลักษณะของกิจกรรมการสอนที่ดี ต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนทุกอย่างต้องเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการเรียน
2. การจัดลำดับของกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ทั้ง 3 ด้านด้วยกัน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย
3. กิจกรรมการเรียนการสอนควรเหมาะกับวัยและความพร้อมของนักเรียน
4. กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการจัดลำดับขั้นตอน เพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง แต่ละกิจกรรมควรให้มีการสืบทอดต่อจากการเรียนรู้ที่มีอยู่ก่อน จะต้องเป็นการจัดลำดับจากรูปธรรมไปหานามธรรม จากประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ไปสู่ประสบการณ์ที่อยู่ไกล และจากกระบวนการคิดการทำงานอย่างง่าย ๆ ไปสู่การให้เหตุผลที่เป็นแบบแผน และเป็นนามธรรม
5. กิจกรรมการเรียนการสอนควรทำให้บังเกิดผลดีอย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
6. กิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องทำทลายความสนใจของนักเรียนให้นำสิ่งที่เรียนในสถานการณ์หนึ่งไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเรียนรู้ต่อเนื่องกันไปสามารถอธิบายสิ่งใหม่ คาดคะเนและพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ในโรงเรียนได้
7. กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นการพัฒนาความคิด ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดแบบสืบสวนสอบสวน และแก้ปัญหาตามแนวทางของตน และต้องรู้จักประเมินความคิดของตนเองด้วย
8. กิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้หลาย ๆ ทาง การจัดกิจกรรมที่ให้อิโภาสนักเรียนได้สังเกต วิเคราะห์ และอภิปราย โดยใช้สื่อการเรียนต่าง ๆ มาประกอบกิจกรรมหากกิจกรรมหนึ่ง ๆ ไม่เหมาะกับนักเรียนคนหนึ่งแต่อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชดเชยได้
9. กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีลักษณะเปิดกว้างแก่นักเรียน ให้มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในด้านเนื้อหาและแนวความคิด กิจกรรมลักษณะนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว แต่เป็นการให้นักเรียนได้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

สมุน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2536) ได้กล่าวถึงลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้ ดังนี้

1. ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน
2. ควรเร้าให้ผู้เรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วม
3. ควรให้โอกาสและเห็นความส
4. ควรฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองของนักเรียน
5. ควรมีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง

กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรหรือวิธีการสอน เป็นกิจกรรมที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทเรียนในหลักสูตร โดยผู้เรียนและผู้สอนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และปฏิบัติกิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. กิจกรรมที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher - center) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติภายใต้การนำของครู ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การซักถาม คำถาม เป็นต้น
2. กิจกรรมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Pupil - center) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้นำกิจกรรมโดยที่ครูผู้สอนคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ตลอดจนแก้ปัญหา เช่น การอภิปราย การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเล่นเกม การใช้บทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง การฝึกปฏิบัติจริง เป็นต้น

สุพิณ บุญชูวงศ์ (2536) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในการสอนนั้น ถ้านำมาแยกเป็นประเภทหรือจัดเข้ากลุ่มแล้วจะพบว่ากิจกรรมการเรียนการสอน อาจแยกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้นักเรียนเป็นแกนกลาง ในการประกอบกิจกรรม ซึ่งแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
 - 1.1 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มนักเรียน เป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักกลไกของการทำงานร่วมกัน
 - 1.2 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสอดคล้องและส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน โดยให้นักเรียนพัฒนาความสามารถของตน

2. กิจกรรมการเรียนการสอน ที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้ครูจะเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรม โดยเริ่มจากเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอนและเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนจึงมักมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว

ซึ่งสอดคล้องกับ สีววรรณ สุวรรณภา (2537) ได้กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ และได้แบ่งกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมประเภทนี้ครูผู้สอนจะเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรมโดยเริ่มจากการเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอน และเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่ก็มีได้หมายความว่า ผู้เรียนจะไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเลย ผู้เรียนยังคงมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของผู้สอน

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมประเภทนี้ผู้เรียนเป็นแกนกลางในการประกอบกิจกรรม ส่วนครูจะทำหน้าที่ประสานงาน คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติกิจกรรมและทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2537) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. ควรสอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
2. ควรคำนึงถึงเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
3. ต้องเป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย
4. ควรเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม หรือลงมือปฏิบัติอย่างทั่วถึง
5. ควรเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาเหมาะสม

6. ควรเป็นกิจกรรมที่มีหลายรูปแบบ

7. ควรเป็นกิจกรรมที่ผู้สอนสามารถประเมินผลการปฏิบัติได้

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องมีกิจกรรมและวิธีสอนที่เหมาะสมซึ่งมีอยู่มากมายหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และทักษะมากที่สุด ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องใช้ความสามารถในการพิจารณาถึงกิจกรรมและวิธีสอนแบบต่าง ๆ มาใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ด้วย

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น เป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือ ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ที่ดี เป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม

6. สื่อการเรียนการสอน

การเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้นั้น สื่อการเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจการเรียนการสอนได้ดีขึ้นเร็วขึ้น ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

กิดานันท์ มลิทอง (2533) ได้สรุปความหมายของสื่อการเรียนว่า “หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยแนะนำและถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์การเรียนที่ตั้งไว้”

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2535) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้สอนและผู้เรียน นำมาใช้ในระบบการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วาสนา ชาวหา (2536) กล่าวว่า สื่อการเรียน หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลางหรือพาหนะนำความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี

สมบูรณ์ สงวนญาติ (2538) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนว่า “หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้สอนและผู้เรียนนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ วัสดุสิ่งของที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้นมารวมทั้งวิธีการสอนและกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ”

จากความหมายของสื่อการเรียนการสอนดังกล่าว สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สื่อประเภทวัสดุหรือวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ในกระบวนการของการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ ตามที่กำหนดไว้

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

ลัดดา สุขปรีดี (2532) ได้จำแนกสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. สื่อประเภทวัสดุ ได้แก่ สื่อเล็กที่ทำหน้าที่เก็บความรู้ในลักษณะของภาพ เสียงและอักษรในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสามารถใช้เป็นแหล่งหาประสบการณ์หรือศึกษาได้อย่างแท้จริงและกว้างขวาง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 วัสดุที่เสนอความรู้ได้จากตัวมันเอง ได้แก่ หนังสือเรียนหรือตำรา ของจริง หุ่นจำลอง รูปภาพ แผนภูมิ แผนที่ ป้ายนิเทศ เป็นต้น

1.2 วัสดุที่ต้องอาศัยสื่อประเภทเครื่องกลไก เป็นตัวนำเสนอความรู้ ได้แก่ फिल्म ภาพยนตร์ แผ่นสไลด์ फिल्मสตริฟ เส้นเทปบันทึกเสียง รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ รายการสอนที่ใช้กับเครื่องช่วยสอน เป็นต้น

2. สื่อประเภทเครื่องมือหรือโสตทัศนอุปกรณ์ ได้แก่ สื่อใหญ่ที่เป็นตัวกลางหรือทางผ่านของความรู้ที่จะถ่ายทอดไปยังครูและนักเรียน สื่อประเภทนี้ตัวของมันเองแล้วแทบจะไม่มีประโยชน์ต่อการสื่อความหมายเลย ถ้าไม่มีความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ มาป้อนผ่านเครื่องกลไกเหล่านี้ ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยสื่อประเภทวัสดุ สื่อการเรียนการสอนประเภทนี้ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องบันทึกเสียง เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องฉายภาพนิ่ง เป็นต้น

3. สื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีการต่าง ๆ เทคนิคหรือวิธีการ ได้แก่ ประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น การสาธิต การแสดงบทบาท การแสดงละครและหุ่น เป็นต้น

ใสภภรรณ ชยสมบัตติ (2534) ได้แบ่งสื่อการสอนออกเป็นประเภทต่าง ๆ
ดังนี้

1. วัสดุลายเส้น ได้แก่ กระดานดำ แผนที่ แผนภูมิ แผ่นภาพ
2. วัสดุมีทรง ได้แก่ วัสดุจำลอง ของจริง ของตัวอย่าง และของในพิพิธภัณฑ์
3. โสตวัสดุ ได้แก่ ระบบขยายเสียง แผ่นเสียง เครื่องอัดเสียง และวิทยุ เป็นต้น
4. ภาพนิ่ง ได้แก่ รูปภาพ ภาพเขียน และภาพถ่าย
5. กิจกรรม ได้แก่ การแสดงนิทรรศการ การสาธิต การทดลอง และการศึกษานอกสถานที่
6. หนังสือ และสิ่งพิมพ์ทุกชนิด

ประเภทของสื่อการเรียนการสอนสำหรับคนพิการ
กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2542) ได้เสนอประเภทของสื่อการเรียนการสอน
รูปแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของคนพิการ ไว้ดังนี้

1. รายการเทปเสียง
2. หนังสือแถบเสียง
3. รายการวีดีโอเทป
4. รายการโทรทัศน์
5. รายการวิทยุ
6. หนังสือแบบเรียน
7. สื่ออักษรเบรลล์
8. สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI)
9. ชุดการเรียนสำเร็จรูป (Learning Package)
10. สื่ออื่น ๆ ที่เหมาะสม

ด้วยเหตุนี้ในการจัดการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะ
ทางด้านวิชาชีพ จำเป็นที่จะต้องมืเครื่องมือและอุปกรณ์การเรียนที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพในการ
ใช้งาน และต้องมีมากให้เพียงพอกับสัดส่วนของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านทักษะ
เร็วขึ้น

ความสำคัญของสื่อเพื่อจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน (รัตนา พุ่มไพศาล, 2533) ได้แก่

1. คุณค่าทางวิชาการ สื่อการศึกษานอกระบบทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง มีผลการเรียนที่ดีกว่าการไม่ใช้สื่อการศึกษา ผู้เรียนจะเข้าใจความหมายได้กว้างขวาง ส่งเสริมความคิดและการแก้ปัญหาให้ประสบการณ์ที่เป็นจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง จดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มาก และจำได้นาน รวมทั้งช่วยเพิ่มทักษะในการเรียนรู้ด้วย

2. คุณค่าทางด้านจิตวิทยา สื่อการศึกษานอกระบบ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ต้องการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทำให้มีมีทัศนคติที่ถูกต้อง ทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ

3. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ สื่อการศึกษานอกระบบ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากและรวดเร็ว เป็นการประหยัดเวลา สามารถเอาชนะข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่ เวลาและระยะทางได้ สื่อการศึกษานอกระบบสามารถส่งไปได้ทุกแห่งทั่วประเทศ เป็นการกระจายและให้โอกาสและให้ความเป็นธรรมทางการศึกษา

สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จำเป็นที่จะต้องสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีคุณภาพ เพราะสื่อการสอนทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ การเลือกใช้สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื้อหาและเหมาะสมกับผู้เรียน และสื่อที่ดีจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี รวดเร็วและประหยัดเวลายิ่งขึ้น

ประโยชน์ของการใช้สื่อในการเรียนการสอน

ในด้านประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอน สมหญิง กลั่นศิริ (2532) ได้สรุปผลการวิจัยของนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เกี่ยวกับประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้นอย่างแน่นอน
2. ช่วยให้ผู้เรียนจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้นและจำได้นาน
3. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและช่วยทำให้กระทำกิจกรรมด้วยตนเอง
4. คุณลักษณะที่เป็นรูปธรรมและเป็นจริง ช่วยให้นักเรียนเข้าใจความหมายในสิ่งนั้นได้กว้างขวางและเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เข้าใจสิ่งอื่น ๆ ได้ดียิ่งขึ้นด้วย
5. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ทันทีและเรียนได้ดียิ่งขึ้น
6. ช่วยลดคำตอบหรือคำบรรยายที่เป็นคำพูดของครูผู้สอน

7. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้เร็วและมากยิ่งขึ้น
8. การใช้สื่อการสอนเป็นประจำสามารถเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติของผู้เรียนได้
9. ช่วยส่งเสริมการคิดและการแก้ปัญหา
10. ช่วยเร่งทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน

7. การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับการเรียนการสอนทุกวิชา เป็นองค์ประกอบหนึ่งในเรื่องกระบวนการเรียนการสอน ข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลจะนำไปใช้วินิจฉัยผู้เรียนให้ครูนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ถูกต้องกับความเป็นจริงและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

ความหมายของการวัดผลและประเมินผล

การวัดผล

มีผู้ให้ความหมายของการวัดผลดังนี้

ภัทรา นิคมานนท์ (2532) ได้ให้ความหมายการวัดผลว่า “หมายถึงการใช้เทคนิควิธีการซึ่งเรียกว่า เครื่องมือวัดอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการศึกษา ค้นหา หรือการตรวจสอบคุณลักษณะของบุคคล ผลงาน หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหมายแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของสิ่งหรือบุคคลที่ต้องการศึกษา”

เสริม ทศศรี (2536) ได้ให้ความหมายของการวัดผลไว้ดังนี้ “การวัดผล หมายถึง กระบวนการกำหนดจำนวนหรือสัญลักษณ์ให้กับคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการจะวัดอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัดผล” ตามปกติแบ่งได้ 2 ด้าน คือ

1. การวัดผลทางกายภาพศาสตร์เป็นการวัดเพื่อกำหนดจำนวนปริมาณของสิ่งที่วัดทางกายภาพที่เป็นรูปธรรม เช่น ความยาว ความจุ ความหนาแน่น มีเครื่องมือวัดที่ให้ผลการวัดแม่นยำเชื่อถือได้ มีหน่วยการวัดแน่นอน

2. การวัดผลทางสังคมศาสตร์ เป็นการวัดเพื่อกำหนดจำนวนหรือคุณภาพของสิ่งที่เป็นนามธรรม ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม เช่น ความรู้ ความสามารถ เจตคติ การปรับตัว ซึ่งเครื่องมือวัดมักจะมีคุณภาพความแม่นยำและความเชื่อถือได้ค่อนข้างต่ำ ไม่มีหน่วยการวัดที่แน่นอน สำหรับการวัดผลการศึกษาจัดอยู่ทางด้านสังคมศาสตร์

สุจิตรา หังสพฤษ (2538) ได้ให้ความหมายของการวัดผลว่า การวัดผลเป็นกระบวนการที่จะให้ได้มาซึ่งตัวเลขที่แทนคุณลักษณะต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ ส่วนการวัดผล การเรียนคือกระบวนการติดตามผลการจัดการเรียนการสอนว่า เมื่อจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด โดยมีวิธีการในการวัดผลการเรียนที่สำคัญ ได้แก่ การสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การให้การปฏิบัติจริงและการตรวจสอบผลงาน เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลการเรียนที่สำคัญ ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบประเมินและแบบวัดทางจิตวิทยา

ไพศาล หวังพานิช (2536) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการวัดผลเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การวัดผลแบบอิงเกณฑ์ เป็นการตรวจสอบความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมและคุณลักษณะต่าง ๆ ถึงระดับเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เป็นการเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนกับเกณฑ์ที่วางไว้ เพื่อที่จะปรับปรุงการเรียนการสอน
2. การวัดผลแบบอิงกลุ่ม เป็นการตรวจสอบความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน เปรียบเทียบกับนักเรียนส่วนใหญ่ เพื่อที่จะสรุปผลการเรียน

นอกจากนี้ ไพศาล หวังพานิช ได้กล่าวถึงการดำเนินการวัดผลไว้ 3 ระยะคือ

1. การวัดผลก่อนเรียน เป็นการวัดผลเพื่อสำรวจความพร้อมของผู้เรียนว่ามี พฤติกรรม ความสามารถ ประสบการณ์เดิมอย่างไร
2. การวัดผลระหว่างสอน เป็นการวัดเพื่อค้นหาข้อบกพร่องหรือสิ่งที่เป็น อุปสรรคในการเรียนของผู้เรียน เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ๆ
3. การวัดผลหลังการสอน เป็นการวัดเพื่อสรุปผลการเรียน ว่าบรรลุเป้าหมายที่ กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

สำหรับวิธีการวัดผลนั้น ชวาล แพ้ตกุล (2539) ได้กล่าวไว้ว่าสามารถดำเนินการได้ ด้วยวิธีการ ดังนี้

1. การทดสอบ
2. การจัดอันดับ
3. การสังเกต
4. การสัมภาษณ์
5. การบันทึกย่อและระเบียบสะสม
6. สังคมมิติ

7. การให้ปฏิบัติและการนำไปใช้

8. การศึกษารายบุคคล

9. การให้สร้างจินตนาการ

จากความหมายของการวัดผลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวัดผลหมายถึงการใช้กระบวนการหรือเทคนิควิธีการมากำหนดหน่วยหรือจำนวนแทนคุณลักษณะทั้งด้านปริมาณหรือคุณภาพของสิ่งที่ต้องการวัดจากเครื่องมือการวัดผล ที่มีกฎเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ และการวัดผลการศึกษาเป็นการวัดผลทางด้านสังคมศาสตร์

การประเมินผล มีผู้ให้ความหมายการประเมินผลไว้ดังนี้

เทอร์วิลลิเจอร์ (James A. Terwilliger 1971) ให้ความหมายของการประเมินผลที่เฉพาะเจาะจงถึงการศึกษาไว้ว่า “การประเมินผลเป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าในด้านความสามารถ การแสดงออกหรือพฤติกรรมต่าง ๆ เฉพาะแต่ละวิชา”

เสริม ทศศรี (2536) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ว่า “การประเมินผลหมายถึงกระบวนการในการตัดสิน ดีราคา ลงสรุปหรือหาคุณค่าของคุณลักษณะโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์และการใช้วิจารณ์ญาณประกอบการพิจารณา”

สุจิตรา หังสพฤษ (2538) ได้กล่าวถึงการประเมินผลสรุปได้ดังนี้ การประเมินผลเป็นการนำผลที่ได้จากการวัด มาตัดสินไว้ว่าเป็นอย่างไร โดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องตัดสิน ส่วนการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการนำผลการวัดที่ได้ ไปประเมินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น การผ่านหรือไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือได้ระดับผลการเรียนอย่างไร

ภัทรา นิคมานนท์ (2538) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า “หมายถึง การนำเอาข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดมาใช้ในการตัดสินใจ โดยหาข้อสรุป ตัดสินประเมินค่าหรือดีราคาโดยเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้”

โกเมศ จันท์เกษ (2539) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลการเรียนรู้ไว้ว่า “หมายถึงกระบวนการตัดสินคุณค่าของการเรียนโดยพิจารณาความสอดคล้องกันระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งรวมถึงผลของการเรียนกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน”

จากความหมายของการประเมินผลที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการประเมินผลหมายถึง กระบวนการที่นำข้อมูลที่ได้จากการวัดมาตัดสิน ประเมินค่า ตีราคา และสรุปโดยเปรียบเทียบกับ เกณฑ์ที่ตั้งไว้

ประเภทของการประเมินผล

สำนักทดสอบการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2530) ได้กล่าวถึง ประเภทของการประเมินผล จำแนกตามจุดประสงค์สรุปได้ดังนี้

1. การประเมินผลก่อนเรียน ประเมินเพื่อช่วยให้ครูทราบสถานภาพของนักเรียนแต่ละคนว่ามีพื้นฐานเพียงพอที่จะเริ่มต้นเรียนตามรายวิชานั้นหรือไม่ หากนักเรียนมีพื้นฐานไม่ดีพอ ครูจะต้องสอนเพิ่มเติมให้เสียก่อน เป็นการปรับปรุงแก้ไขนักเรียนให้มีพื้นฐานที่ดีตั้งแต่ต้น
2. การประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน โดยหลังจากที่ครูสอนไประยะหนึ่ง ต้องมีการประเมินว่านักเรียนมีความสามารถตาม จุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ หากพบว่านักเรียนบกพร่องในจุดใดจะได้ปรับปรุงการเรียนของนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย ก่อนที่จะสอนจุดประสงค์ต่อไป
3. การประเมินผลรวม เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละรายวิชาหรือโปรแกรมการสอน เพื่อตัดสินความสามารถของนักเรียนว่าตั้งแต่เริ่มต้นจนจบรายวิชานักเรียนมีความสามารถตามจุดประสงค์ของรายวิชานั้นมากน้อยเพียงใด

ส่วนกาญจนา คุณารักษ์ (2531) ได้กล่าวว่า การประเมินผลมี 2 ประเภท คือ

1. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการประเมินโดยการตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการสอน และเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนกับจุดประสงค์ที่วางไว้ เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนของผู้เรียน และการสอนของครู
2. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลเพื่อนำผลไปใช้ในการตัดสินผลการเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งมีการประเมินผลระหว่างเรียน และปลายภาคเรียน

เกณฑ์ของการประเมินผลที่ดี (Criteria of Good Assessment)

1. การประเมินผลจะต้องมีความตรง (Valid) คือจะต้องสามารถให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับเป้าหมาย จุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนด
2. การประเมินผลจะต้องไม่ใช่เฉพาะการทดสอบด้วยข้อสอบเลือกตอบที่สอบเป็นกลุ่มเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์และตัดสินผลการเรียนเท่านั้น

3. การประเมินผลจะต้องสามารถวัดนักเรียนได้หมดทั้งตัว โครงการประเมินจะต้องมีเป้าหมายและกระบวนการประเมินพัฒนาการของนักเรียนทั้งร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา

4. การประเมินผลจะต้องเกี่ยวข้องกับการสังเกตซ้ำ ๆ หลายครั้ง ซึ่งจะช่วยให้ครูค้นพบพฤติกรรมของนักเรียนอย่างแท้จริง หลีกเลี่ยงการตัดสินใจอย่างรวดเร็วเมื่อพบพฤติกรรมที่ไม่เป็นปกติของนักเรียน

5. การประเมินผลจะต้องดำเนินการต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งประเมินนักเรียนแต่ละคนจะเปรียบเทียบความก้าวหน้าของตนเองมากกว่าจะเปรียบเทียบกับกลุ่ม

6. การประเมินผลจะต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

7. ข้อมูลจากการประเมินผลจะต้องนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคน

ในการประเมินผลการเรียน กรมวิชาการ (2534) ได้กำหนดวิธีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

1. แจ้งให้นักเรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ วิธีการประเมินผล เกณฑ์การผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ และเกณฑ์การผ่านประสบการณ์ก่อนทำการสอน

2. ก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องประเมินผลก่อนเรียนเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของผู้เรียน

3. ระหว่างภาคเรียน ให้ผู้สอนประเมินผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะ ๆ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำชั้น เพื่อพัฒนาการเรียนของนักเรียนและเพื่อประเมินผลการผ่านจุดประสงค์

4. เมื่อถึงปลายภาคเรียน หลังจากจบกระบวนการเรียนการสอนทุกกิจกรรมแล้วให้มีการประเมินผลการเรียนปลายภาค โดยให้เลือกประเมินเฉพาะจุดประสงค์ที่สำคัญให้ครอบคลุมทั้งด้าน พุทธิพิสัย จิตพิสัย และเน้นกระบวนการเพื่อตรวจสอบความรู้ความสามารถ ตามที่กำหนดไว้ในภาคเรียนนั้น

ประโยชน์ของการวัดและประเมินผล

อนันต์ ศรีโสภณ (2534) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดและการประเมินผลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน
2. ประโยชน์ต่อผู้เรียน

3. ประโยชน์ต่อการแนะแนว
4. ประโยชน์ต่อการบริหารงาน
5. ประโยชน์ต่อการวิจัย

สรุปแล้วการวัดและการประเมินผลเป็นวิธีการหนึ่งที่ครูนำมาใช้ตัดสินว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ซึ่งมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน จึงถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของครูที่จะต้องศึกษาเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้กันอย่างละเอียด ก่อนที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียนโดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียนเป็นสำคัญ

ตอนที่ 2 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการ

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการ ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์ได้ประสานงานกับสถาบันส่งเสริมมาตรฐานการศึกษาคนพิการ กรมการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีพ และตามอัธยาศัย สำหรับคนพิการในสถานสงเคราะห์คนพิการ ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการฯ และศูนย์พัฒนาอาชีพคนพิการ ซึ่งอาจขยายผลการจัดการศึกษานอกโรงเรียนไปยังหน่วยงานคนพิการอื่น ๆ ที่อยู่ในความดูแลของกรมประชาสงเคราะห์หรือองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต การให้การศึกษามุ่งเน้นว่าคนพิการถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในอันที่จะพัฒนาสมรรถภาพของผู้ที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายและจิตใจให้มีสมรรถภาพที่เข้มแข็ง สร้างทัศนคติและความเชื่อที่จะช่วยสร้างสรรคความรู้จักและความเชื่อมั่นให้กับบุคคลเหล่านี้ให้สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

การศึกษานอกโรงเรียนกับคนพิการ

การให้การศึกษามุ่งเน้นว่าคนพิการถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในอันที่จะพัฒนาสมรรถภาพของผู้ที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายและจิตใจ ให้มีสมรรถภาพที่เข้มแข็ง สร้างทัศนคติและความเชื่อที่จะช่วยสร้างสรรคความรู้จักและความเชื่อมั่นให้กับบุคคลผู้พิการเหล่านี้ให้สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่นบุคคลทั่วไป

ปรัชญาการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการ

การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งมีชื่อเรียกกันโดยทั่วไปว่า “การศึกษาพิเศษ” (Special Education) ซึ่งเกิดจากความเชื่อและหลักปรัชญาเบื้องต้นที่สำคัญ ดังนี้ (เบญจา ชลธารินทร์, 2523 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

1. ผู้พิการทุกคนสามารถที่จะเรียน หรือฝึกตนเองให้ทำประโยชน์ได้มากขึ้น
2. สมรรถภาพในการทำงานไม่ได้อยู่กับสภาพความพิการ
3. ความพิการของผู้พิการบางคนไม่จำเป็นต้องเป็นความพิการตลอดไป
4. การจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการจะต้องเหมาะสมกับความสามารถและความ

พิการของแต่ละคน

5. การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการจะต้องมีทั้งด้านการศึกษา นันทนาการ อาชีพและการส่งเสริมความสำเร็จในชีวิต การสร้างภาพพจน์ที่ดีกับตนเอง และการยอมรับสภาพความเป็นจริงของตน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับคนพิการจึงเป็นความพยายามที่จะสร้างความรู้สึกของการเห็นคุณค่าของตนเอง การสร้างความมั่นใจในความรู้และความสามารถของตนเองว่าเป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อสังคมเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ มีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมเช่นเดียวกับคนปกติ สามารถทำงานได้อย่างเช่นคนปกติทั่วไป การให้การศึกษและการพัฒนาอาชีพกับคนพิการจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างให้คนพิการได้อยู่ร่วมกับคนปกติทั่วไปอย่างภาคภูมิใจ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ ดังคำขวัญของปีคนพิการที่ว่า “คนพิการมีใช้น้อย ที่ไม่ด้อยในปัญญา คนพิการยังมีค่า เมื่อพัฒนาให้ถูกทาง”

หลักการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

การจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางอารมณ์ เป็นภารกิจที่สำคัญของรัฐและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดการศึกษาพิเศษให้ และมีหลักการที่สำคัญดังนี้

1. ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับบริการทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นคนพิการหรือคนปกติ เมื่อรัฐจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนและผู้ใหญ่ปกติแล้ว ก็ควรจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่พิการด้วย และหากบุคคลเหล่านี้ ไม่สามารถเรียนในโรงเรียนปกติได้ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะจัดการศึกษาให้สนองต่อความต้องการของคนพิการด้วย

2. ให้ผู้พิการได้รับการศึกษาควบคู่ไปกับการบำบัด การฟื้นฟูสมรรถภาพทุกด้าน โดยเร็วที่สุด เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้เกิดความพร้อม เพื่อการเรียนและพัฒนาการทุกด้านถึงขีดสูงสุด

3. ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมในสังคมปกติกับคนปกติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้พิการจะได้เรียนร่วมกับคนปกติให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ และควรได้มีโอกาสสัมผัสกับสังคมปกติ

4. ต้องมีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้พิการ โดยควรจัดเป็นโปรแกรมให้เป็นรายบุคคลให้มากที่สุดหรืออาจจัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สำหรับผู้ที่ไม่มีความบกพร่องหรือมีความต้องการคล้ายคลึงกัน และมีระดับความสามารถใกล้เคียงกัน

5. การเน้นให้ผู้พิการได้มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าที่จะคำนึงถึงความพิการหรือความบกพร่อง เพื่อสร้างความมั่นใจและการปรับตัวให้ดีขึ้น

6. มุ่งให้ผู้พิการมีความเข้าใจยอมรับตนเอง มีความเชื่อมั่น มีสำนึกธรรมแห่งตนและมุ่งให้ช่วยเหลือตนเองได้ ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

7. ควรจัดทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีทั้งการจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาความรู้ และทักษะเพื่อการเรียนต่อในชั้นที่สูงขึ้น การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิต ตลอดจนการฝึกอาชีพ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพช่วยเหลือตนเองได้

หลักการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้พิการ

1. การเรียนรู้จิตวิทยาพื้นฐานของคนพิการ
2. การให้ความช่วยเหลือคนพิการทุกประเภทในขั้นต้น
3. การให้คนพิการสามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้
4. สนับสนุนให้คนพิการเพิ่มพูน และพัฒนาอาชีพได้ตามความสนใจ และเป็นงานที่คนพิการสามารถประกอบอาชีพได้ โดยใช้พลังและความสามารถของเขาเอง
5. ส่งเสริมให้สังคมเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่ดีต่อคนพิการให้มีความเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของคนพิการ
6. ส่งเสริมให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างเต็มที่และมีความเสมอภาคทัดเทียมกับคนปกติ

7. สนับสนุนให้เพิ่มปริมาณและการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับคนพิการที่อยู่นอกระบบโรงเรียนที่ไม่สามารถเรียนในระบบที่จัดอยู่ในปัจจุบัน ให้สามารถมีโอกาสได้รับการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ตามอัธยาศัย

8. สนับสนุนให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลผู้พิการให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

การดำเนินงานจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับคนพิการ

การเรียนการสอนคนพิการจะใช้หลักสูตรเดียวกับคนปกติ ทั้งหลักสูตรการศึกษา นอกโรงเรียนสายสามัญ และสายอาชีพ แต่อาจจะต้องมีการเสริมเนื้อหาวิชา สื่อ หรือเครื่องช่วยสอนอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับคนพิการแต่ละประเภท ตลอดจนจะต้องมีการปรับปรุงระเบียบวิธีการดำเนินงาน และพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นและความเหมาะสมกับคนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถเรียนรู้ได้เช่นเดียวกับคนปกติ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญ ดังนี้

1. การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

- 1.1 หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
- 1.2 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับประถมศึกษา
- 1.3 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 1.4 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 1.5 หลักสูตรประกาศนียบัตรการอาชีพ (ปอ.)

2. การศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

- 2.1 หลักสูตรกลุ่มสนใจ
- 2.2 หลักสูตรอาชีพระยะสั้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัย

- 3.1 สื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ดาวเทียมเพื่อการศึกษา
- 3.2 ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
- 3.3 อุทยานวิทยาศาสตร์
- 3.4 วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับคนพิการ ของศูนย์สงเคราะห์ คนพิการ ภาคกลาง

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาภายในสถานสงเคราะห์

กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ในฐานะหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ในการพัฒนาและตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้ด้อยโอกาส จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาให้กับผู้พิการในสถานสงเคราะห์ ดังนี้

1. เพื่อตอบสนองให้ผู้พิการทุกคนได้รับการศึกษา ฝึกอบรม ส่งเสริมความรู้พื้นฐาน เพื่อให้อ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ และเพื่อค้นหาศักยภาพ ทักษะ ความสามารถและแนวความถนัด เพื่อให้ผู้พิการแต่ละคนได้รับโอกาสทางการศึกษา เพื่อสร้างรากฐานชีวิตให้กับผู้พิการทุกคน

2. ส่งเสริมให้ผู้พิการได้รับการศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ และสนองนโยบายของชาติที่มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อป้องกันและขยายโอกาสทางการศึกษา

3. เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือ และปัจจัยในการกระตุ้นพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคม ให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน และการชดเชยข้อด้อยต่าง ๆ ของผู้พิการ เพื่อให้เกิดการเตรียมความพร้อมก่อนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอก

4. เพื่อส่งเสริมให้โอกาสแก่ผู้พิการที่ไม่เหมาะสมที่จะเรียนในสถานศึกษา ภายนอก ให้ได้รับโอกาสและความเสมอภาค เพื่อการทดแทนการเสียเปรียบทางการศึกษา

กรมประชาสงเคราะห์พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในเชิงปริมาณทางปัจจัย 4 หรือด้านวัตถุประสงค์คุณภาพทางด้านจิตใจ การตอบสนองความต้องการเชิงพัฒนาแทนการช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสมีความรู้สึกที่ตนเองอ่อนแอต้องพึ่งพิงและยอมจำนนต่อชะตาชีวิตของตนเอง (กรมประชาสงเคราะห์, 2542 : 73)

รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาภายในสถานสงเคราะห์คนพิการ

รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาให้กับผู้พิการที่ต้องเรียนภายในสถานสงเคราะห์โดยทั่วไปจะจัดให้สอดคล้องเหมาะสมตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมายและประเภทของสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ โดยแบ่งรูปแบบการจัดการศึกษาให้กับผู้พิการภายในสถานสงเคราะห์เป็น 2 แนวทาง กล่าวคือ โดยสภาพการจัดการศึกษาในสายสามัญบางวิชาจำเป็นต้องสอนควบคู่ไปกับการฝึกวิชาชีพซึ่งได้มีการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวทุกสถานสงเคราะห์ และในศูนย์ฟื้นฟูอาชีพสำหรับคนพิการทุกแห่ง เพื่อจุดมุ่งหมายให้ผู้พิการได้มีวุฒิการศึกษาจนจบภาคการศึกษาภาคบังคับและมีมัธยมศึกษาสามารถต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้ หากผู้พิการมีทักษะความพร้อมในขั้นพื้นฐานทั้งด้านทักษะฝีมือประกอบด้ววุฒิการศึกษาสายสามัญ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้พิการในด้านการศึกษาต่อเพิ่มเติมและการประกอบอาชีพในสถานประกอบการต่าง ๆ ซึ่งจะต้องระบุความต้องการด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญควบคู่กับความรู้ความสามารถด้านทักษะฝีมือควบคู่กันด้วย กรมประชาสงเคราะห์จึงได้ขอประสานความร่วมมือจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการในการจัดการศึกษาในสายสามัญนอกระบบ ควบคู่กับการฝึกอาชีพ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

1.1 ด้านหลักสูตรใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญทุกระดับ

1.2 วิธีเรียน ใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบชั้นเรียน คือผู้เรียนจะต้องไปเข้าชั้นเรียนเช่นเดียวกับนักเรียนภาคปกติในระบบโรงเรียน เพียงแต่ช่วงเวลาเรียนจะเรียน ในตอนเย็นหรือตอนค่ำ หลังจากผู้เรียนว่างจากภารกิจประจำวันต่าง ๆ แล้ว เมื่อศึกษาเล่าเรียนและทำกิจกรรมการเรียนจนครบเงื่อนไขตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ก็ให้จบการศึกษาแต่ละระดับ เมื่อจบแล้วจะได้รับประกาศนียบัตร ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้เรียนในระบบทุกประการ

1.3 ด้านครูผู้สอนขอความร่วมมือจากหน่วยอื่น เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนการศึกษาพิเศษ กระทรวงสาธารณสุข สมาคมคนพิการ มูลนิธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคนพิการ มาเป็นครูผู้สอนให้กับคนพิการภายในศูนย์ และใช้เจ้าหน้าที่ของศูนย์เป็นครูประจำกลุ่มหรือเพื่อนร่วมกลุ่มช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องการเคลื่อนไหวบ้างตามความจำเป็น

1.4 สื่อการเรียน ใช้สื่อการเรียนตามหลักสูตรแต่ละระดับเป็นหลัก หากมีความจำเป็นต้องพัฒนาสื่อขึ้นมาจัดทำเป็นสื่อให้เหมาะสมกับผู้ใช้

2. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

2.1 รูปแบบของการจัดฝึกอาชีพมีทั้งภาคทฤษฎีและฝึกปฏิบัติการ จัดฝึกในรูปแบบปฏิบัติการให้เกิดการเรียนรู้ รูปแบบของกิจกรรมประจำ รูปแบบของกิจกรรมฟื้นฟูและแก้ไข กิจกรรมพิเศษเสริมประสบการณ์หรือการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ปัจจุบันการจัดฝึกอาชีพที่มีการดำเนินการในสถานสงเคราะห์คนพิการจะเป็นเพียงกิจกรรมเสริมทักษะประสบการณ์อาชีพให้แก่ผู้พิการบางประเภทวิชาไม่มีหลักสูตรและหลักสูตรที่ใช้จะเป็นการนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ไม่มีการสร้างหลักสูตรเฉพาะสำหรับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นแบบเดียวกัน ไม่มีการวัดผลประเมินผล ไม่มีการให้หลักฐานรับรองผลเมื่อสิ้นสุดการฝึกอาชีพ

สาขาวิชาชีพขั้นพื้นฐานที่จัดฝึกให้กับผู้พิการในสถานสงเคราะห์คนพิการ ได้แก่ สาขาวิชาช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างตัดผม ช่างไม้ครุภัณฑ์ ช่างซ่อมวิทยุโทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า และประปา ช่างเชื่อมโลหะและโรงพิมพ์ และวิชาชีพเสริมต่าง ๆ

2.2 วิธีเรียน จัดให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ควบคู่กันไป เวลาเรียนในตอนเช้าและบ่าย สำหรับตอนเย็นและค่ำจะเป็นการเรียนการสอนสายสามัญสำหรับผู้พิการที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2.3 ด้านครูผู้สอน ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมพัฒนาชุมชน สมาคมและมูลนิธิต่าง ๆ ฯลฯ มาเป็นวิทยากรหรือครูผู้สอนให้กับคนพิการภายในศูนย์ ตลอดจนใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความสามารถและประสบการณ์พิเศษ ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนพิการ และใช้เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ เป็นครูประจำกลุ่มหรือเพื่อนร่วมกลุ่มช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องการเคลื่อนไหวในเวลาเรียน

2.3 การดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์คนพิการ เขตภาคกลาง

โดยที่กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานด้านสงเคราะห์ เพื่อความอยู่ดีกินดีมีสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน เช่น การสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น การสงเคราะห์คนชรา การสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง การสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพ สำหรับด้านการสงเคราะห์คนพิการได้มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพ ซึ่งรับคนพิการและทุพพลภาพที่ไร้ญาติขาดที่พึ่ง เข้ารับการสงเคราะห์ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากปัจจุบันคนพิการในประเทศไทยประมาณว่ามีคนพิการประเภทต่าง ๆ อยู่ประมาณ 1 ล้าน 5 แสนคน กรมประชาสงเคราะห์ได้เสนอโครงการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์คนพิการในเขตภาคกลาง จำนวน 4 ศูนย์ ได้แก่

1. ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
 2. ศูนย์บริการสวัสดิการสังคมเฉลิมพระชนมพรรษา จังหวัดลพบุรี
 3. สถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
 4. สถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในเขตภาคกลาง
ด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพให้กับคนพิการต่อไป

การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการในเขตภาคกลาง มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเป็นศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการตัวอย่าง ซึ่งจะเป็นแผนการตัวอย่างสำหรับการดำเนินงานในด้านนี้ในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยต่อไป
2. ให้บริการรับคนพิการเข้าปรับสภาพทางร่างกาย และสังคมช่วยเหลือคนพิการให้เข้าใจทั้งในปัญหาความยุ่งยากส่วนตัว และปัญหาสังคม
3. จัดการศึกษาสายสามัญและฝึกอาชีพให้แก่คนพิการตามแนวคิด เพื่อให้มีความสามารถที่จะออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้
4. ให้คำแนะนำปรึกษาแก่คนพิการเป็นรายบุคคล ในปัญหาทางอารมณ์และปัญหาบุคลิกภาพ โดยมุ่งหมายให้มีการปรับปรุงและแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น
5. จัดหางานให้คนพิการตามความสามารถ เพื่อให้คนพิการใช้ความสามารถที่ได้รับบริการฝึกอบรมมาแล้วในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้
6. จัดให้เข้าทำงานในโรงงานในอารักขา เพื่อฝึกความชำนาญเป็นพิเศษ

กรมประชาสงเคราะห์ได้วางหลักเกณฑ์ในการรับคนพิการเข้ารับการศึกษาระดับ
ฝึกอาชีพไว้ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มีความตั้งใจและสมัครใจจะเข้ารับการศึกษาระดับฝึกอาชีพ
2. มีอายุระหว่าง 17-45 ปี
3. มีความพิการและทุพพลภาพในระดับที่ช่วยตนเองได้
4. ไม่เป็นโรคติดต่อเรื้อรังและโรคอันตราย
5. เป็นผู้สามารถช่วยตนเองได้ถึงแม้จะใช้อุปกรณ์บางอย่างช่วยเหลือในการเคลื่อนไหว หรือในการปฏิบัติงาน (กรมประชาสงเคราะห์, 2535)

ในด้านจำนวนผู้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและฝึกอาชีพ ของศูนย์สงเคราะห์คนพิการ สามารถรับคนพิการที่มีลักษณะความพิการทางร่างกายตามงบประมาณปีละ 150-200 คน และจัดการศึกษาสายสามัญทุกระดับและฝึกอาชีพ ตลอดจนได้จัดตั้งโรงงานในอารักขา (Sheltered Workshop) ขึ้นภายในบริเวณศูนย์ฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการที่สำเร็จการฝึกอาชีพแล้ว แต่ยังไม่สามารถหางาน หรือประกอบอาชีพภายนอกได้เข้าทำงานในโรงงานเป็นการชั่วคราว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญในวิชาชีพที่ได้รับการฝึกและโรงงานในอารักขานี้จะใช้เป็นที่พักอาศัย ภาควิถีปฏิบัติของคนพิการที่กำลังรับการฝึกอาชีพอยู่ที่ศูนย์ฯ ด้วย

โรงงานในอารักขา (Sheltered Work-shop)

คนพิการหลายคนที่ผ่านมาขบวนการฝึกอาชีพแล้ว แต่ด้วยสภาพร่างกายและจิตใจ ทำให้การทำงานเป็นไปได้อย่างล่าช้า หรือทำงานได้แต่งานที่ทำงานง่าย ๆ เท่านั้น หรือการเคลื่อนย้าย ลำตัวไปไหนมาไหนเป็นไปไม่ได้ด้วยความยากลำบาก การจะปล่อยให้กลุ่มคนพิการเหล่านั้นเข้าไปแข่งขันในตลาดแรงงานคงเป็นไปไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงได้จัดตั้งโรงงานในอารักขาขึ้นมารองรับคนพิการเหล่านี้ โรงงานในอารักขามีลักษณะที่สถานสงเคราะห์ กล่าวคือโรงงานในอารักขาจะไปจัดหางานง่าย ๆ มาให้คนพิการเหล่านี้ทำ เช่น งานบรรจุหีบห่อ งานประกอบตุ๊กตาหรือของเล่นเด็ก เป็นต้น งานง่าย ๆ เหล่านี้มักมีค่าตอบแทนต่ำ คนพิการจึงไม่สามารถดำรงชีวิตโดยอาศัยรายได้จากการทำงานเท่านั้น ด้วยเหตุนี้โรงงานในอารักขาจึงเข้ามารับผิดชอบเรื่องที่อยู่และอาหาร โดยคนพิการที่ได้รับความช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว ยังมีรายได้จากการงานบ้างเล็กน้อยทำให้พอดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องไปขอทาน เมื่อโรงงานในอารักขามีลักษณะที่การสงเคราะห์จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนเรื่องงบประมาณจากรัฐทุกปีไป ทุกวันนี้มีโรงงานอารักขาของรัฐ 1 แห่ง ที่สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ และมีหลายแห่งที่อยู่ในภาคเอกชน บางครั้งองค์กรเอกชนไม่ได้ตั้งใจที่จะตั้งโรงงานในอารักขาแต่ตั้งใจจะทำเป็นศูนย์ฝึกอาชีพ แต่เมื่อฝึกอาชีพให้แล้วคนพิการไม่สามารถไปหางานทำข้างนอกได้ ก็ให้ทำอยู่ที่ศูนย์ และขณะเดียวกันศูนย์ก็รับผิดชอบในเรื่องที่พักและอาหาร และแบ่งรายได้จากงานที่คนพิการทำได้ให้กับคนพิการบางส่วน เมื่อเป็นเช่นนี้ ศูนย์ฝึกอาชีพของภาคเอกชนบางครั้งก็ทำหน้าที่เป็นโรงงานในอารักขาไปในตัวด้วย โรงงานในอารักขาของภาคเอกชนนั้นอาศัยเงินบริจาคจากประชาชนเป็นหลัก ยังไม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณจากรัฐบาลอย่างดีพอ อันที่จริงแล้วเงินงบประมาณจำนวนเดียวกัน ถ้าหากรัฐบาลนำมาสนับสนุนภาคเอกชนก็ย่อมสามารถช่วยเหลือคนพิการได้มากกว่าที่รัฐจะทำเอง จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะเอาใจใส่ในเรื่องนี้

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ หลักสูตรวิชาชีพพระยะสันที่ได้รับอนุมัติจาก
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ในศูนย์สงเคราะห์คนพิการ เขตภาคกลาง ได้จัด
การศึกษาระดับวิชาชีพต่าง ๆ ดังนี้

**1. ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เปิดฝึกวิชาชีพ
หลักสูตร 1 ปี ด้าน**

- 1.1 ช่างตัดเย็บหนัง
- 1.2 ช่างวิทยุ - โทรทัศน์
- 1.3 ช่างไฟฟ้าและเครื่องทำความเย็น
- 1.4 เสมียนพนักงานพิมพ์ดีดและคอมพิวเตอร์
- 1.5 วิชาชีพกายอุปกรณ์เสริมและเทียม

**2. ศูนย์บริการสวัสดิการสังคมเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ จังหวัดลพบุรี
เปิดฝึกวิชาชีพดังต่อไปนี้**

- 2.1 หลักสูตร 1 ปี ด้าน
 - 2.1.1 ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า
 - 2.1.2 ช่างเย็บหนัง
- 2.2 หลักสูตร 6 เดือน ด้าน
 - 2.2.1 ช่างเสริมสวย
 - 2.2.2 เสมียนพนักงานพิมพ์ดีด
 - 2.2.3 ช่างไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์
 - 2.2.4 ช่างซ่อมจักรยานยนต์และเครื่องยนต์ขนาดเล็ก
- 2.3 หลักสูตร 3 เดือน ด้าน
 - 2.3.1 วิชาชีพไมโครคอมพิวเตอร์
 - 2.3.2 วิชาชีพการใช้จักรอุตสาหกรรม

**3. สถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ เปิดฝึกวิชาชีพหลักสูตร 1 ปี ด้าน**

- 3.1 ช่างวิทยุ - โทรทัศน์
- 3.2 ช่างไฟฟ้าและเครื่องทำความเย็น
- 3.3 ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า
- 3.4 ช่างเสริมสวย
- 3.5 ช่างซ่อมจักรยานยนต์และเครื่องยนต์เล็ก
- 3.6 ช่างไม้ครุภัณฑ์

4. สถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

เปิดฝึกวิชาชีพ หลักสูตร 1 ปี ด้าน

- 4.1 ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า
- 4.2 ช่างเสริมสวย
- 4.3 ช่างวิทยุ - โทรทัศน์
- 4.4 ช่างตัดผมชาย
- 4.5 ช่างไฟฟ้าเบื้องต้น
- 4.6 ช่างเชื่อมโลหะ
- 4.7 ช่างไม้ครุภัณฑ์
- 4.8 พนักงานพิมพ์ดีดและคอมพิวเตอร์

ตอนที่ 3 ความต้องการทางการศึกษา

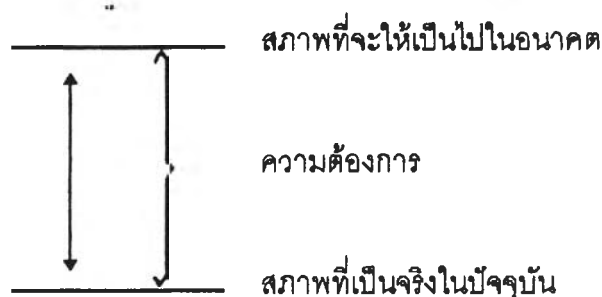
3.1 ความหมายของความต้องการ

มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการในชีวิต บางคนมีความต้องการคล้ายคลึงกัน บางคนก็แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของการดำรงอยู่และสถานภาพทางสังคม ความต้องการของมนุษย์เป็นเรื่องที่ซับซ้อนมาก และเป็นความยากลำบากอย่างยิ่งที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะสามารถตอบสนองได้ผล มีนักวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่หลายท่านได้พยายามศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ที่แท้จริง ในที่สุดพบว่ามนุษย์โดยทั่วไป นั้นมีความต้องการที่แท้จริงอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือความต้องการที่จะปรับปรุงตนเองโดยวิธีการตามธรรมชาติ ประการที่สองคือความต้องการที่จะรักษาภาวะการสมดุลทางธรรมชาติของมนุษย์ บ่อยครั้งที่มักพบว่าความต้องการของคนนั้นมักถูกกำหนดโดยสังคม สังคมกำหนดให้มนุษย์ที่อยู่ต่างฐานะกัน มีความต้องการแตกต่างกันและบุคคลโดยทั่วไปแล้วย่อมรู้ว่าตนเองต้องการอะไร นับตั้งแต่ขั้นต่อไปจนถึงอุดมคติในชีวิต ส่วนจะบรรลุถึงความต้องการของตนเองหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับความพยายามและการปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล คำว่า “ความต้องการ” จึงได้มีผู้ให้ความหมายของความหมายของความหมายไว้ดังนี้

เลแกนส์ (Legans, 1964) กล่าวว่า “ความต้องการ” คือความแตกต่างกันระหว่างสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสภาพที่จะให้เป็นไปในอนาคต “สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” นั้น หมายถึงสภาพที่เป็นจริงและ “สภาพที่จะให้เป็นไปในอนาคต” หมายถึง สภาพที่พึงประสงค์

บอยล์และแจนส์ (Boyle and Jahns, 1970) กล่าวถึง “ความต้องการ” ว่าเป็นสภาพที่ปรากฏระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่กับสิ่งที่จะให้เป็นไป

ดังนั้น ความต้องการจึงเป็นช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันกับสภาพที่ต้องการที่จะให้เป็นไปในอนาคต ดังแผนภาพ

แมกนีย์ล (McNeil, 1977) ได้ให้ความหมายของความต้องการ (Need) ว่าหมายถึงสภาพการณ์ที่มีความไม่สอดคล้องกันระหว่างพฤติกรรม หรือเจตคติของผู้เรียนในสถานะที่ยอมรับกับสถานะที่ได้จากการสังเกต

คิตต์ (Kidd, 1978) ได้เน้นถึงความต้องการของผู้ใหญ่ โดยกล่าวว่า ผู้ใหญ่มีความต้องการต่าง ๆ คือ ความต้องการด้านสุขภาพ ความต้องการด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว ความต้องการเป็นผู้บริโภคและการยังชีพ ความต้องการมีความสัมพันธ์กับสังคม ความต้องการมีอาชีพ ความต้องการมีความบันเทิง และความต้องการที่จะมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ

คอฟแมน และอิงลิช (Kaufman and English, 1979) ได้ให้ความหมายของความต้องการ (Need) ว่า หมายถึงช่องว่าง (Gap) ระหว่างผลผลิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับผลผลิตที่เราต้องการ โดยนำช่องว่างที่ได้รับมาจัดลำดับความสำคัญแล้วเลือกเอาสิ่งสำคัญที่สุดเป็นความต้องการที่จะกระทำก่อน

สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflebeam and others, 1985) ได้ให้คำนิยามว่า “Need” คือบางสิ่งบางอย่างที่จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองหรือเกิดประโยชน์หากได้รับการตอบสนอง ภายใต้เหตุผลความจำเป็นที่ชัดเจน

สุรพล อรุณรัตน์ (2528) ได้สรุปความหมายไว้ว่า ความต้องการ (Need) คือทุกสิ่งทุกอย่างที่จะบันดาลให้คนมีความเจริญเติบโตหรือพัฒนาการในทุก ๆ ส่วนที่ประกอบเป็นอินทรีย์ของตน ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพหรือจิตภาพ อารมณ์และสังคม ดังนั้นความต้องการของ

มนุษย์ จึงถือว่าเป็นแรงขับที่สำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนามากขึ้น เป็นความขาดแคลนที่กระตุ้นให้บุคคลแต่ละคนแสวงหาและดำเนินวิธีการเพื่อสนองความต้องการนั้น

เจษฎา แซ่มประเสริฐ (2534) ให้ความหมายของคำว่า ความต้องการว่าหมายถึง กระบวนการหรือวิธีการหาปัญหา หรือสิ่งที่ยังบกพร่องที่ทำให้งานไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ จากสภาพที่ควรจะเป็น

สุพักตร์ พิบูลย์ (2535) กล่าวว่า ความต้องการ คือเงื่อนไขความไม่สอดคล้อง ระหว่างสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (Actual conditions) กับสภาพที่ควรจะเป็น หรือสภาพที่ต้องการ (Desired conditions) เป็นสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการตอบสนอง หรือดำเนินการแก้ไข

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่ามนุษย์เกิดมาล้วนมี “ความต้องการ” อยู่ในตัวทุกคน ซึ่งในบางครั้งสิ่งนี้อาจเกิดขึ้นในลักษณะของการแสดงออกโดย “สัญชาตญาณ” และ “ความต้องการ” นี้เองที่ทำให้เกิดการพัฒนามาขึ้นในสังคมมนุษย์ เพราะมนุษย์มี “ความต้องการ” ไม่สิ้นสุด

3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

จุดเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บริการนั้น โดยทั่วไปแล้วควรจะได้มีการสำรวจความต้องการของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อการวางแผนและจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการได้และแม้ว่าแต่ละบุคคลจะมีความต้องการที่แตกต่างกันตามสภาพของตนก็ตาม ถ้าได้มีการศึกษาวิเคราะห์แล้วก็คงจะทำให้การบริการเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น ซึ่งก็ได้มีผู้ศึกษาและให้แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของความต้องการไว้หลายแนวคิด พอสรุปได้ดังนี้

ความต้องการของโนลส์ (Knowles, 1971 อ้างจาก โสภิญญา เกื้อกุล : 2541) แบ่งความต้องการเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการทางการเจริญเติบโต ความปลอดภัย ประสบการณ์ใหม่ ๆ ความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

2. ความต้องการด้านการศึกษา หมายถึง ความต้องการเรียนรู้เพื่อให้ตนเอง สถาบันหรือองค์กรดีขึ้น หรือเพื่อให้สังคมของเขาดีขึ้น ความต้องการชนิดนี้เป็นช่องว่างระหว่างระดับสมรรถภาพของบุคคลในปัจจุบัน กับระดับสมรรถภาพที่สูงกว่า ตามสภาพโดยสรุปแล้ว ความต้องการทางการศึกษา เป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่ตัวบุคคล ระดับความรู้ความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความปรารถนาที่ต้องการให้มีขึ้นในอนาคต หรืออาจหมายถึง ช่องว่างระหว่างระดับความรู้ ความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความปรารถนาที่อยากจะให้มีขึ้นในอนาคต

ความต้องการของคัมส์ (Coombs. 1974 อ้างใน โสภิญญา เกื้อกุล, 2541) ได้แบ่ง ความต้องการทางการศึกษา เป็นประเภทดังนี้

1. ความต้องการทางการศึกษาพื้นฐาน และเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น การเรียนรู้หนังสือ การอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น มีความเข้าใจอย่างง่าย ๆ
2. ความต้องการในการศึกษา เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น เช่น ความรู้พื้นฐาน ทักษะ และทัศนคติพื้นฐาน ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เช่น วิชาสุขอนามัย โภชนาการ การเลี้ยง และดูแลเด็ก ซ่อมแซมบ้านให้น่าอยู่ นำอาศัย เป็นต้น
3. ความต้องการให้การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชนที่คนอยู่อาศัย เช่น ความรู้เกี่ยวกับสถาบันการปกครองของท้องถิ่นและของประเทศรวมทั้งขบวนการต่าง ๆ ของการดำเนินการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ สหกรณ์ โครงการพัฒนาชุมชน เป็นต้น
4. ความต้องการในการศึกษาด้านอาชีพ เช่น ความรู้และทักษะเฉพาะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพและที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ เป็นต้น

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, A.H. 1987) ได้กล่าวถึงแรงผลักดัน และแรงจูงใจว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมความต้องการพื้นฐาน ดังนี้

1. ความต้องการทางสรีรวิทยา เป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกาย ซึ่งเป็นความต้องการขั้นแรกของร่างกาย ซึ่งร่างกายมีความต้องการและขาดไม่ได้ เช่น ความหิว ความต้องการทางเพศ การพักผ่อน
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ทั้งร่างกาย และจิตใจ เป็นอิสระจากความกลัวจากผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม เป็นความต้องการที่ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองตั้งแต่ทารกถึงวัยชรา รวมทั้งความต้องการในการมีงานทำในวัยแรงงานด้วย

3. ความต้องการความรัก และเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เป็นความต้องการยอมรับในสังคม เป็นที่รัก มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ถ้าขาดจะรู้สึกเหงา เศร้าหมอง โดดเดี่ยว รู้สึกว่าชีวิตไม่สมบูรณ์

4. ความต้องการมีคุณค่าในด้านชื่อเสียง และเกียรติยศ เป็นที่ยอมรับ และยกย่องจากผู้อื่น เห็นว่าตนมีคุณค่า มีความสามารถ ถ้าขาดจะขาดความมั่นใจในตนเอง เกิดความก้าวร้าว และมองโลกในแง่ร้าย

5. ความต้องการรู้จักศักยภาพของตนเอง เป็นความต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจสภาพที่แท้จริงของตนเองนั้น เป็นความต้องการขั้นสูงสุด ได้แก่ รู้จักอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม จุดเด่นในทางที่ดี และจุดด้อยของตนเอง เพื่อให้ตนเองกล้าตัดสินใจ เลือกการดำเนินชีวิตของตนเอง

ความต้องการทั้ง 5 ชั้นนี้ มาสโลว์เชื่อว่า เป็นกระบวนการของการพัฒนาศักยภาพของคนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และจะเริ่มจากขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นพื้นฐานก่อนสำหรับการตอบสนองความต้องการขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของคนนั้น ๆ

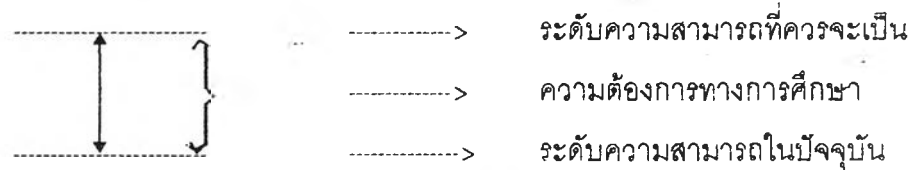
สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2525 : 14) อ้างแนวความคิดของ Knowles โดยได้แบ่งความต้องการของคนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความต้องการทางด้านพื้นฐาน (Basic Need) ซึ่งได้แก่
 - 1.1 ความต้องการทางกายภาพ (Physical Need)
 - 1.2 ความต้องการในการเจริญงอกงาม (Growth Need)
 - 1.3 ความต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ (Need for New Experience)
 - 1.4 ความต้องการด้านความรักความพอใจ (Need for Affection)
 - 1.5 ความต้องการที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัย (Need for Security)
 - 1.6 ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับ (Need for Recognition)

2. ความต้องการทางการศึกษา (Education Needs) ซึ่งหมายถึงช่องว่างระดับความรู้ ความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความสามารถในอนาคต

โนลส์ (Knowles, อ้างถึงใน รัตนา พุ่มไพศาล, 2536) อธิบายความต้องการทางการศึกษาว่า เป็นความแตกต่างระหว่างระดับความสามารถในปัจจุบันกับระดับความสามารถที่สูงกว่า ในอันที่จะกระทำการใด ๆ ให้ประสบผลตามที่ตัวเองส่วนหนึ่ง องค์กรส่วนหนึ่ง เป็น

ผู้กำหนด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ช่องว่างระหว่างแรงบันดาลใจกับความเป็นจริงของคนหนึ่ง
ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

ความสามารถในที่นี้ รวมรวมถึง ความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และการประสบผล
สำเร็จ ผู้ใดก็ตามที่สามารถบอกได้ว่าความสามารถจริง ๆ ของเขาควรจะเป็นเช่นไรและความ
สามารถในขณะนั้นมีอยู่แค่ไหนอย่างชัดเจนแล้ว ผู้นั้นก็สามารถจะรู้ความต้องการทางการศึกษา
คืออะไร และถ้าเขารู้แน่ชัดว่าความต้องการทางการศึกษาคืออะไรแล้ว ผู้นั้นก็จะมีแรงเ้าที่อยาก
จะเรียนมากขึ้น และถ้าความต้องการของผู้นั้นสอดคล้องกับความต้องการขององค์กร สังคมที่มี
ต่อเขาแล้วก็ยิ่งจะเป็นเครื่องสนับสนุนให้การศึกษาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากนิยามและแนวคิดของความ ต้องการ ดังกล่าว พบว่า ความต้องการมี 2 ประเภท
โดยสรุป ดังนี้

1. ความต้องการด้านพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเป็นความต้องการด้านการเจริญ
เติบโต ความปลอดภัย ต้องการประสบการณ์ใหม่ ความสำเร็จ และความต้องการเป็นที่ยอมรับ
2. ความต้องการด้านการศึกษา ซึ่งมีผลกระทบมาจากความต้องการขั้นพื้นฐาน
ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองขาด ประกอบด้วยสภาพ
ความเป็นอยู่ กับระดับความสามารถในการทำกิจกรรม สภาพที่คาดหวังต่องาน คือ ระดับความ
สามารถที่เหมาะสมกับกิจกรรม และสภาพแรงจูงใจของบุคคล ที่จะพัฒนาความสามารถของตน
ไปสู่ความสำเร็จ สำหรับระดับของการประสบผลสำเร็จในกิจกรรม จึงขึ้นอยู่กับความต้องการและ
ความสามารถของบุคคลประกอบกัน และรวมถึงสภาพแวดล้อม เช่น สื่อ บุคคล ดังนั้นการทำ
กิจกรรมทุกด้าน จึงควรมีการสำรวจสภาพความต้องการความพร้อมก่อน เพื่อให้เป็นแนวทางใน
การจัดและวางแผนโครงการให้สอดคล้องและสนองความต้องการของบุคคลได้อย่างเหมาะสม
กับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่และในอนาคตต่อไป

การจำแนกประเภทของความ ต้องการมีประโยชน์อย่างยิ่งในการพิจารณากระบวนการ
ประเมินความต้องการ เพื่อหาวิธีการแก้ไขและดำเนินการแก้ไขจากสภาพที่เป็นจริงไปสู่สภาพ
ที่ควรเป็น

วิธีการศึกษาความต้องการ

การศึกษาหาความต้องการนั้น สามารถศึกษาจากสภาพการณ์ที่ไม่สอดคล้องดังกล่าวข้างต้น อันเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นและจะต้องหาทางแก้ไข เพื่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยใช้วิธีการประเมินความต้องการ (Need assessment) คอฟแมน และ อิงลิช (Kaufman and English, 1979) ในทัศนะว่า การประเมินความต้องการเป็นกระบวนการประเมินช่องว่าง (Gap) ระหว่างผลผลิตที่เป็นอยู่ในสภาพปัจจุบันกับผลผลิตที่เราต้องการ และจัดช่องว่างตามลำดับความสำคัญ เลือกเอาสิ่งที่มีความสำคัญไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการเหล่านั้น

คอฟแมน และ อิงลิช (Kaufman and English, 1979) ได้เสนอการวางแผนอย่างละเอียด ในการหาความต้องการประกอบด้วยขั้นตอนทั่ว ๆ ไป 14 ขั้นตอนดังนี้

1. วางแผนเพื่อที่จะทำแผน : กำหนดวิธีการและจุดประสงค์การเตรียมการ ซึ่งรวมไปถึงกำหนดเวลา แหล่งวิทยากร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง
2. ที่มาของจุดหมาย : ขอร้องผู้เชี่ยวชาญ (ผู้ที่มีความรู้) ในการกำหนดผลผลิตทางการศึกษาว่าเป็นที่พอใจหรือไม่
3. ความสมบูรณ์ของจุดหมาย : หาความเชื่อมั่นโดยถามนักศึกษาและที่มิใช่ นักศึกษาว่าจุดหมายเหมาะสมหรือไม่
4. การจัดลำดับความสำคัญของจุดหมาย : สุ่มประชากรที่มีนักเรียน นักศึกษา ผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ให้ช่วยเรียงลำดับตำแหน่งของจุดหมาย
5. ติความจุดหมาย : ข้อความของจุดหมายต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่วัดได้
6. ความสมบูรณ์เชื่อมั่นของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม : การแปลงจุดมุ่งหมายเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมต้องถูกต้องและเฉพาะเจาะจง
7. จัดลำดับของจุดหมายอีกครั้งหนึ่ง : พิจารณาจุดหมายจากผลการสุ่มอีกครั้งหนึ่ง ชั้นที่ 3 ส่วนชั้นที่ 3 จะทำอีกครั้งก็ได้ถ้าต้องการ
8. กำหนดข้อมูลนำเข้าในจุดหมาย : กำหนดจุดประสงค์ในอนาคตใช้เทคนิคเดลฟาย (The Delphi Technique) โดยการทำนายทิศทาง (การศึกษา) ในอนาคต เพื่อนำไปใช้แยกแยะทำให้จุดหมายทางการศึกษาที่ได้มาจากจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
9. จัดจุดหมายอีกครั้ง : โดยใช้งานวิจัยและการศึกษาวิธีการทำนายได้ เช่น เทคนิคเดลฟาย (The Delphi Technique)

10. เลือกเครื่องมือทดสอบ หรือเทคนิควัดผลเพื่อใช้ในการประเมิน : เครื่องมือที่ใช้ต้องระบุแน่ชัดถึงระดับความสามารถนักเรียน บอกได้ว่าผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนอยู่ในระดับที่ต้องการหรือไม่

11. เปรียบเทียบข้อมูล : นำข้อมูลที่รวบรวมเข้าตาราง แผนภูมิ กราฟ ฯลฯ คอฟแมน และอิงลิช (Kaufman and English) ชี้ให้เห็นว่าการประเมินความต้องการเป็นกระบวนการเสนอให้เป็นช่องว่างที่ชัดเจน หรือความแตกต่างระหว่างเกณฑ์ 2 ชุด ข้อมูล สภาพ และผลที่ต้องการในอนาคต และข้อมูลที่เป็นอยู่ในการเสนอข้อมูลนั้น ข้อมูลที่มีรายละเอียดมากที่สุดจะถูกแบ่งจัดกลุ่มเพื่อพิจารณาตัดสินในขั้นสุดท้าย

12. เขียนข้อความของความต้องการ

13. จัดลำดับข้อความสำคัญของจุดหมาย : โดยใช้ระดับความแตกต่างระหว่างผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่ตรงกับที่เป็นจริง

14. เขียนข้อความที่เป็นความต้องการ : ซึ่งเป็นขั้นสิ้นสุดของการประเมินความต้องการ

การประเมินความต้องการ

คอฟแมน และอิงลิช (Kaufman and English, 2522) ได้ให้ความหมายของการประเมินความต้องการ

1. การประเมินความต้องการ เป็นกระบวนการหาความต้องการท้ายสุด (หรือผลผลิต : out put, product, result)

2. การประเมินความต้องการ เป็นกระบวนการทดลอง สังเกตที่ความต้องการหาผลผลิต โดยมีเกณฑ์ที่ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาและเปรียบเทียบด้านหลักสูตร

3. การประเมินความต้องการ เป็นกระบวนการหาความเชื่อมั่นของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ข้อทดสอบมาตรฐานและ/หรือข้อทดสอบอิงเกณฑ์ว่ามีความเหมาะสม

4. การประเมินความต้องการ เป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นถึงความต้องการระหว่างผลที่ได้กับผลที่ต้องการ โดยเรียงลำดับความต้องการสูงสุดและเลือกนำมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักสูตรและกระบวนการจัด

สุวิมล ว่องวานิช (2531) ได้เสนอแนวในการประเมินความต้องการโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. พยายามกำหนดสิ่งที่มุ่งหวัง (What should be)

2. พยายามวัดสถานการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน (What is)
3. หาความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 และข้อ 2
4. ศึกษาสาเหตุหรือเหตุผลที่ทำให้เกิดความแตกต่าง (ปัญหา) ในข้อ 3
5. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ความต้องการของคนพิการ

วริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ (2539) ได้กล่าวถึงความต้องการของคนพิการไว้ว่า คนพิการมิได้แตกต่างไปจากปกติธรรมดา มีความต้องการที่จะได้รับการศึกษา การฝึกอาชีพ การมีงานทำ ความต้องการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นคนที่มีสุขภาพดีเต็มตามศักยภาพ คำว่าสุขภาพดี ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าทำให้คนพิการหายจากความพิการ แต่หมายถึงให้มีสุขภาพดีอยู่ในสภาพที่เป็นคนพิการอยู่นั่นเอง และให้มีสุขภาพดีเต็มตามศักยภาพที่คนพิการนั้นจะมีได้ คนพิการที่เกิดมาแล้วต้องพิการก็ขอให้พิการน้อยที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้คนพิการหรือเด็กพิการจึงต้องการได้รับการฟื้นฟูทางการแพทย์ทันทีที่ทราบว่ามีอาการพิการโดยหวังว่าการฟื้นฟูทางการแพทย์ที่ทันเวลาที่ทันเหตุการณ์นั้นช่วยยับยั้งไม่ให้มีความพิการมากขึ้น หรือช่วยฟื้นฟูในส่วนที่พิการไปบ้างแล้วกลับดีขึ้นมาได้ การฟื้นฟูทางการแพทย์นั้นคนพิการต้องการการฟื้นฟูที่มีชีวิตชีวา ต้องการให้นำเอาการกีฬา ดนตรี เข้ามาช่วยเพื่อให้การฟื้นฟูเต็มไปด้วยความอบอุ่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คนพิการยังต้องการให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการแพทย์ด้วย ในกรณีร่างกายที่พิการไม่อาจฟื้นฟูให้กลับมาใช้งานได้นั้นคนพิการก็ต้องการให้มีกายอุปกรณ์หรือเครื่องช่วยความพิการ เช่น แขนเทียม ขาเทียม รถเข็นสำหรับคนพิการ เครื่องช่วยการได้ยิน ไม้เท้าขาว เป็นต้น นอกจากนี้การพัฒนาทักษะเพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองก็เป็นเรื่องที่สำคัญ การพัฒนาทักษะนั้นเป็นการฝึกอบรมคนพิการให้รู้จักวิธีใช้อวัยวะส่วนที่เหลืออยู่และหรือกับเครื่องช่วยคนพิการให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น สอนให้คนแขนด้วนรู้จักใช้เครื่องมือเครื่องมือช่วยในการแปรงฟัน อาบน้ำ แต่งตัว เป็นต้น ฝึกอบรมให้คนพิการขา รู้จักใช้รถเข็นสำหรับคนพิการอย่างถูกวิธี หรือฝึกอบรมให้คนตาบอดใช้ไม้เท้าขาวอย่างถูกวิธีเพื่อเดินทางได้อย่างปลอดภัย เป็นต้น การปล่อยให้คนพิการอยู่เฉย ๆ ไปไหนไม่ได้มีแต่ทำให้พิการมากขึ้นและสุขภาพเสื่อมโทรมลง แต่การช่วยให้คนพิการสามารถช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิตประจำวันและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมได้ย่อมมีแต่ผลดีต่อสุขภาพของคนพิการ

คนพิการยังต้องการได้รับคำปรึกษา คำแนะนำจากแพทย์หรือนักจิตวิทยา เมื่อประสบปัญหาต่าง ๆ ของชีวิต ในกรณีของเด็กพิการ เด็กพิการต้องการให้บิดา มารดา ได้รับคำปรึกษาจากจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาเพื่อให้บิดา มารดา ประพฤติต่อตนได้อย่างเหมาะสม

ในกรณีคนพิการตอนโตแล้วก็ต้องการได้รับคำปรึกษาจากจิตแพทย์ หรือนักจิตวิทยาเพื่อให้มีกำลังใจสู้กับชีวิต คนพิการก็เหมือนกับบุคคลทั่วไปที่ต้องการสุขภาพกายที่ดีและแข็งแรงและยังต้องการมีสุขภาพจิตที่ดีด้วย คนพิการจำนวนมากที่ไม่ได้รับการดูแลจากแพทย์หรือนักจิตวิทยา และหมดอาลัยตายอยากในชีวิต นอกจากจะมีสุขภาพจิตที่เสื่อมโทรมแล้ว ยังมีสุขภาพกายที่อ่อนแอด้วยการให้บริการทางกายฟื้นฟูทางจิตใจแก่คนพิการจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การพักผ่อนตามสวนสาธารณะ หรือสถานพักผ่อนต่าง ๆ นั้น มีผลทำให้สุขภาพทั้งกายและใจดีได้ คนพิการก็เหมือนกับคนอื่นต้องการมีสถานที่ออกกำลังกาย มีสถานที่เล่นกีฬา มีสวนสาธารณะ หรือสถานที่เที่ยวอื่น ๆ ไว้สำหรับพักผ่อน ด้วยเหตุนี้คนพิการต้องการให้สถานที่เหล่านั้น มีเครื่องมือเครื่องมือที่จะให้คนพิการออกกำลังกายและเล่นกีฬาได้ หรืออย่างน้อยที่สุดต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะให้คนพิการเข้าไปใช้สถานที่เหล่านั้นได้ เช่น มีทางลาด มีห้องสุขาที่คนพิการสามารถใช้ได้ หรือมีที่จอดรถสำหรับคนพิการ เป็นต้น

2. เป็นคนมีความรู้ความสามารถเต็มตามศักยภาพ อันที่จริงแล้วคนพิการมีศักยภาพที่จะมีความรู้ ความสามารถได้ไม่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปมากนัก ด้วยเหตุนี้คนพิการจึงต้องการมีความรู้ความสามารถเต็มตามศักยภาพของตนเหมือนอย่างบุคคลทั่วไป คนพิการที่พิการมาตั้งแต่เป็นทารกก็ต้องการได้รับการกระตุ้น มีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เด็กพิการมีพัฒนาการที่แตกต่างจากเด็กทั่วไปนัก เช่น พัฒนาการในเรื่องการนั่ง เดิน พูด รับรู้โลกภายนอก การมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เป็นต้น เด็กพิการเองยังต้องการที่จะมีโรงเรียนอนุบาลเหมือนกับเด็กทั่วไป เพราะเด็กพิการดูเหมือนจะต้องการเตรียมความพร้อมมากกว่าเด็กทั่วไปก่อนที่จะเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา เช่น เด็กตาบอดต้องการเรียนรู้การไปไหนมาไหนได้ด้วยไม้เท้าขาว ต้องเรียนอักษรเบรลล์ ต้องเรียนรู้การช่วยเหลือตนเอง และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นต้น ในการเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา ชั้นอุดมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพนั้น เด็กพิการต้องการเรียนร่วมกับเด็กทั่ว ๆ ไป เป็นหลัก แต่การเรียนร่วมกับเด็กทั่วไปนั้นเด็กพิการต้องการสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสภาพความพิการของตน เช่น เด็กตาบอดต้องการหนังสืออักษรเบรลล์ หนังสือเทป เด็กนักเรียนหูหนวกต้องการวีดีโอภาษามือ เป็นต้น หรือจะกล่าวให้สั้นก็คือเด็กพิการก็ต้องการมีศูนย์เทคโนโลยีการศึกษาเหมือนกับเด็กทั่วไป เพียงแต่ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษานั้นต้องสามารถตอบสนองความต้องการของคนพิการได้อย่างเหมาะสม ส่วนคนพิการแขน ขา ลำตัว ก็ต้องการมีสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้สามารถขึ้นไปใช้ห้องเรียนและห้องสมุดได้ คนพิการก็เหมือนกับบุคคลทั่วไปที่ต้องการมีเสรีภาพในการศึกษา ต้องการมีเสรีภาพที่จะเลือกเรียนวิชา สาขาหรืออาชีพใดก็ได้ ตามที่ตนต้องการและเห็นเหมาะสม

คนพิการไม่ต้องการให้สถาบันการศึกษาเป็นผู้กำหนดว่าวิชา สาขา อาชีพใดที่คนพิการเรียนได้ เท่านั้น และวิชา สาขา อาชีพใดที่คนพิการเรียนไม่ได้

คนพิการก็เหมือนกับบุคคลทั่วไปในกรณีที่ไม่อาจเข้าศึกษาในระบบการศึกษา ตามปกติได้ คนพิการก็ต้องการได้รับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน คนพิการ นอกจากได้รับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับบุคคลทั่วไปแล้ว คนพิการ ยังต้องการให้มีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ให้เหมาะสมกับคนพิการแต่ละประเภทด้วย และ ต้องการให้จัดในสถานที่มีคนพิการอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น สำนักงานของสมาคมคนพิการที่มี สถานฝึกอาชีพของคนพิการ เป็นต้น

คนพิการก็เหมือนกับบุคคลทั่วไปต้องการศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ได้จาก ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ งานแสดงนิทรรศการด้านวิชาการ ความรู้ต่าง ๆ เป็นต้น คนพิการจึง ต้องการให้มีสื่อหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงความรู้ในสถานที่ เหล่านั้นได้ คนหูหนวกต้องการให้รายการโทรทัศน์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายการข่าวและ รายการสำหรับเด็กมีภาษามือด้วย ทั้งนี้เพื่อให้คนหูหนวกสามารถทราบข่าวคราวบ้านเมืองและให้ เด็กหูหนวกสามารถมีพัฒนาการได้อย่างเด็กทั่วไป

คนพิการหวังว่าวันหนึ่งภาพลักษณ์ของคนพิการที่เป็นคนถือกะลาขอทานจะ เปลี่ยนมาเป็นถืออุ้มบัตร และปริญญาบัตรแทน

3. เป็นคนมีงานทำ นอกจากการศึกษาสายอาชีพแล้ว คนพิการยังต้องการได้รับการ ฝึกอาชีพเหมือนกับบุคคลทั่วไป การฝึกอาชีพนั้นจะเป็นการฝึกในศูนย์ฝึกอาชีพหรือจะเป็นการฝึก อาชีพที่บ้านหรือท้องถิ่นของคนพิการก็ได้ โดยทั่วไปแล้วคนพิการต้องการฝึกอาชีพร่วมกับบุคคล ทั่วไป แต่ในกรณีการฝึกอาชีพที่ทำร่วมกับบุคคลทั่วไปไม่ได้ คนพิการก็ต้องการมีสถานหรือศูนย์ ฝึกอาชีพเฉพาะสำหรับคนพิการ อาชีพที่ฝึกนั้น คนพิการต้องการฝึกอาชีพที่คนพิการทำได้ดี สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและมีรายได้ดี หรือมากพอเลี้ยงชีพได้ คนพิการที่ต้องการ ประกอบอาชีพอิสระ ก็ต้องการได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ในเรื่องการผลิต หรือการบริหารที่มี ประสิทธิภาพและการตลาดที่ดีด้วย คนพิการต้องการได้รับโอกาสการมีงานทำเหมือนกับบุคคล ทั่วไป หรือว่าจะเป็นอาชีพอิสระ หรืออาชีพในการเป็นลูกจ้าง และงานที่ทำนั้นคนพิการต้องการ มีเสรีภาพในการที่จะเลือกทำงานที่ตนต้องการทำ ไม่ต้องการถูกห้ามไม่ให้ทำงานบางประเภท สำหรับคนพิการที่ไม่อาจไปแข่งขันในตลาดแรงงาน หรือประกอบอาชีพอิสระด้วยตนเองได้

คนพิการเหล่านั้นก็ต้องการมีโรงงานในอารักขาเป็นสถานที่ทำงาน ที่พอมีรายได้พอเลี้ยงชีพลูกจ้าง หรือข้าราชการที่ต้องมาพิการในภายหลัง ก็ต้องการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพและสามารถกลับไปเข้าไปทำงานใหม่ดั้งเดิม หรือตำแหน่งใหม่ตามความเหมาะสม คนพิการต้องการมีโอกาสได้รับราชการ หรือเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจพอ ๆ กับมีโอกาสที่จะได้เป็นลูกจ้างห้างร้านบริษัทต่าง ๆ

นอกจากนี้ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ เป็นอาชีพที่คนพิการทำได้โดยไม่เสียเปรียบบุคคลทั่วไปมากนัก เป็นอาชีพที่ก่อเกิดรายได้ดี และเป็นอาชีพที่มีอนาคตไกล คนพิการจึงใฝ่ฝันว่าวันหนึ่งภาพลักษณ์ของคนพิการที่เป็นคนถือกะลาขอทานจะเปลี่ยนมาเป็นภาพลักษณ์คนพิการคู่กับคอมพิวเตอร์แทนที่

4. เป็นคนดี คนพิการก็เหมือนกับคนทั่วไปที่ต้องการได้รับการอบรมปลูกฝังอุปนิสัยที่ดี ตั้งแต่อุปนิสัยที่จำเป็นที่คนพิการต้องมีเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางโลกที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน เช่น อุปนิสัยเป็นคนขยัน เป็นคนประหยัด เป็นคนอดทน อดกลั้น เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคนมีวิสัยทัศน์ เป็นคนรู้จักบริหารเวลา เป็นคนไม่มัวเมาในอบายมุข คนพิการยังต้องการได้รับการอบรมปลูกฝังอุปนิสัยที่จำเป็นสำหรับการมีสัมพันธไมตรีกับบุคคลอื่นอย่างถาวร เช่นเป็นคนรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นคนทำอะไรไม่คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียวแต่คิดให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์พร้อมกันไปด้วย และเป็นคนพยายามเข้าใจผู้อื่นก่อนเรียกร้องให้ผู้อื่นเข้าใจตน เป็นคนรู้จักการประนีประนอม เป็นคนรู้จักให้อภัย และเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต นอกจากนี้คนพิการยังต้องการได้รับการอบรม ปลูกฝัง มีอุปนิสัยที่จำเป็นเพื่อการมีครอบครัวที่มั่นคงและอบอุ่น เช่น เป็นคนที่รักครอบครัว ไม่มักมากในทางกาม เป็นคนมีเหตุมีผลไม่ใช่แต่อารมณ์กับสมาชิกของครอบครัว เป็นคนคิดแต่จะให้มากกว่าการเรียกร้องเอาจากสมาชิกในครอบครัว เป็นคนกตัญญูกตเวที เป็นต้น สุดท้ายคนพิการยังต้องการได้รับการอบรม ปลูกฝัง อุปนิสัยที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดี เช่น เป็นคนมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายและประเพณีอันดีงาม รักวัฒนธรรมไทย เป็นคนรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม เต็มใจปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีและอุทิศตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมตามโอกาสอันสมควร

5. เป็นคนที่มีศักดิ์ศรี คนพิการก็ต้องการเป็นคนที่มีศักดิ์ศรี มีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป คนพิการต้องการมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ในการได้รับบริการจากหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำบัตรประจำตัวประชาชน คนพิการต้องการมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป เรียนวิชาใด ประกอบอาชีพใดก็ได้ คนพิการต้องการสิทธิเสรีภาพในการเดินทางเยี่ยมบุคคลทั่วไป ต้องการมีสิทธิใช้ยานพาหนะส่วนตัวที่ดัดแปลง

เหมาะกับคนพิการและมีใบขับขี่ได้ คนตาบอดต้องการให้สุนัขนำทางไปได้ทุกที่ที่คนตาบอดไปได้ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายจากการมีสุนัขนำทางไปด้วย และคนพิการยังต้องการมีสิทธิและโอกาสที่จะได้ใช้ขนส่งสาธารณะ และทางเดินเท้าเหมือนบุคคลอื่นทั่วไป สิทธิในทางการเมือง ก็ต้องมีสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นไว้ว่าจะเป็นสิทธิและโอกาสในการใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสมาชิก คนพิการหวังว่า คนพิการจะมีสิทธิเสรีภาพ และโอกาสเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปตามบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญทุกฉบับ

นอกจากนั้น จูรีรัตน์ ผ่องแผ้ว (2535) ได้กล่าวถึงความต้องการของคนพิการ ซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. **ต้องการด้านการแพทย์** เพื่อนำบำบัดรักษา แก้ไขและบรรเทาความพิการและป้องกันมิให้ความพิการเพิ่มขึ้น และควรได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพตามประเภทของความพิการ เพื่อให้ช่วยเหลือตนเองไม่มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2. **ต้องการด้านการศึกษา** เพื่อให้คนพิการมีความรู้ ความสามารถตามสภาพ ความพิการของแต่ละคน พอที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข แต่ปัจจุบันยังขาดแคลนสถาบันการศึกษาพิเศษตามประเภทของความพิการคนพิการส่วนใหญ่มีก้อยู่ในชนบทยากจน รัฐจัดการบริการการศึกษาพิเศษได้ไม่พอเพียงกับความต้องการของคนพิการ

3. **ต้องการด้านอาชีพ** เพื่อช่วยให้คนพิการสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ ไม่ต้องเป็นภาระให้กับครอบครัว สังคมและประเทศชาติมากนัก แต่หน่วยงานของรัฐและเอกชนยังไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้

4. **ต้องการด้านสังคม** คนพิการต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าพวกเขาสามารถที่จะทำงานหรือช่วยเหลือตนเองได้ เพียงแต่พวกเขาได้รับการศึกษา มีความรู้ มีทักษะ พวกเขา ก็จะประกอบอาชีพได้ตามความถนัด และขอให้สังคมได้เปิดโอกาสให้แก่พวกเขาบ้าง

ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงสรุปได้ว่า คนพิการนั้นมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ เหมือนกับคนปกติทั่วไป ต้องการที่จะได้รับการศึกษา การฝึกอาชีพ การมีงานทำ การมีส่วนร่วมในสังคม และต้องการรักษาพยายามฟื้นฟูสมรรถภาพตามประเภทของความพิการของเขา จึงกล่าวได้ว่า สิ่งที่จะช่วยให้คนพิการมีความรู้ ความสามารถ และช่วยเหลือตนเองได้ ก็คือให้โอกาสทางการศึกษากับคนพิการ และให้โอกาสคนพิการได้แสดงความสามารถของพวกเขาได้อย่างเช่นคนปกติทั่วไป

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุปรีดา คงธรรม (2522) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการและอุปสรรคของคนพิการที่ได้รับการฝึกอบรมอาชีพ ณ ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการพระประแดง ผลการศึกษาพบว่า ผู้พิการมีความต้องการหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นมากที่สุด ด้านเนื้อหา ความรู้ คนพิการต้องการวิชาช่างยนต์มากที่สุด ด้านวิทยากรต้องการวิทยากรที่มีความรู้ ความชำนาญในวิชาที่สอนมากที่สุด ส่วนด้านอุปสรรคในการรับการฝึกอบรมอาชีพผู้พิการเห็นว่าวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกอบรมไม่เพียงพอและผู้เข้าอบรมมีเป็นจำนวนมาก การถ่ายทอดความรู้ในระหว่างฝึกอบรมกระจายไม่ทั่วถึง และด้านห้องปฏิบัติการยังคับแคบ ไม่เหมาะสมกับจำนวนผู้เข้ารับการอบรม

ศุขารัตน์ และบังอร (2524) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการการศึกษาด้านอาชีพของคนพิการ (ทางการได้ยิน) ผลการศึกษาพบว่า ในด้านความต้องการหลักสูตรคนพิการต้องการหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นมากที่สุด ด้านเนื้อหาวิชาคนพิการต้องการวิชาช่างคหกรรมมากที่สุด ด้านครูผู้สอนคนพิการต้องการครูผู้สอนที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในวิชาที่สอนเป็นอย่างดีมากที่สุด ด้านวิธีการสอนต้องการวิธีการสอนลักษณะที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงในงานด้านอาชีพนั้น ๆ มากที่สุด ด้านความคาดหวังต้องการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและครอบครัวมากที่สุด ด้านอื่น ๆ ต้องการให้มีการสำรวจความต้องการการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพมากที่สุด

พิกุลทอง ชาเคน (2534) ศึกษาวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการด้านการศึกษานอกระบบของคนตาบอดในโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าความรู้สายสามัญที่คนตาบอดต้องการมากที่สุด คือการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3 และ 4 ในด้านความรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตต้องการอันดับแรกคือ ต้องการอาชีพดนตรี มากที่สุด รองไปคือวิชาการนวดแผนโบราณ หมอดู และถักนิตติ้ง โครเช่

เรวัต ผ่องสุวรรณ (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของคนพิการ จำนวน 102 คน ผลการศึกษาพบว่าผู้พิการมีความต้องการการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพและความต้องการการศึกษานอกโรงเรียนของคนพิการในด้าน หลักสูตรการเรียนการสอน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ การประเมินผลและการนิเทศติดตามผลทั้งสายสามัญและสายอาชีพ เมื่อจำแนกตามสถานภาพต่าง ๆ และสภาพความพิการแล้วส่วนใหญ่มีความต้องการคล้ายคลึงกัน มีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย ในผู้พิการที่มีอายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษาและรายได้ต่างกัน ผู้พิการได้ให้ข้อเสนอแนะให้จัดการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพที่หลากหลาย โดยเน้นการปฏิบัติและเปิดโอกาสให้เลือกรเรียนได้ตามความเหมาะสม ประการสุดท้ายคนพิการส่วนใหญ่มีฐานะยากจนไม่มีอาชีพ จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์การสอน

กรอบความคิดในการวิจัย

